

246 Ruimte voorhal (C10.08a) met in de betegelde lambrisering twee tableaux met wapenschilden.

247

248

247-248 Het linker tableau bevat het middendeel van het stadswaapen van Batavia (Jakarta) als vertegenwoordiger van de Nederlands Indische overzeese gebiedsdelen in de oost. Het onderschrift 'Discreet peregrinet' is weggehaald. Het rechtertableau met onderschrift 'Iustitia, pietas, fides' (gerechtigheid, vroomheid, vertrouwen) toont (het middendeel van) het wapen van Suriname.

249 Ruimte C10.08, hal. Links de doorgang naar de oostelijke vleugel en rechts de moderne pui als afsluiting van de trap C10.16 vanuit het southergain.

250 Ruimte C10.08, hal, gezien in zuidoostelijke richting met trap C10.17 naar de eerste verdieping. Rechts in de hoek toegang tot toiletten.

251 Ruimte C10.08, hal. Westzijde van de hal met lift en toegang tot kantoor C0.05.

252 Entree vanuit de hal (C10.08) tot gang (C10.05) naar vergaderruimte (C0.04) in de zuidelijke vleugel.

Zuidelijke vleugel

253 Plattegrond zuidelijke vleugel begane grond/bel-etage Uitbreiding Koloniën.

10.1.b Wob

264 Vergaderruimte   in de zuidelijke vleugel, gezien in oostelijke richting.

255 Vergaderruimte   De lambrisering aan de zuidzijde onder vensters (rechts) en de puien van de kantoren aan de noordzijde (links) zijn uit de bouwtijd. 10.1.b het plafond is modern. Onder de vaste vloerbedekking ligt mogelijk een granitovloer uit de bouwtijd.

256 Vergaderruimte C10.04. Detail inbouw-
ring uit de bouwtijd.

257 Vergaderruimte C10.04. Detail wandaf-
werking; onder de vensters een betegeling
van wit geschilderde schildpadtegels (vermoed-
elijk origineel zoals in de oostelijke vleugel).

258 Vergaderruimte C10.04. Detail pijl ter plaat-
se waar oorspronkelijk twee deuren naast elkaar
geplaatst waren.

259 Vergaderruimte C10.04. Detail venster met kruiskozijn, bovengedeelte zijn als vakramen uitgevoerd.

10.1.b

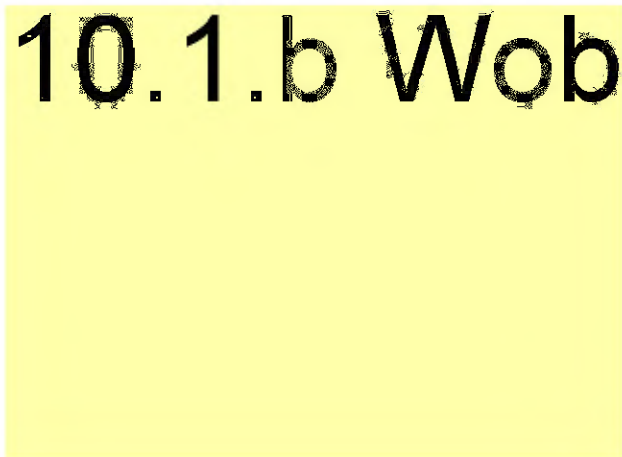
260 10.1.b met stucwerkplafond uit de bouwtijd.

10.1.b Wob

261 Kantoorruimte C0.05 met stucwerkplafond uit de bouwtijd. Het kantoor is bereikbaar via de hal C10.08.

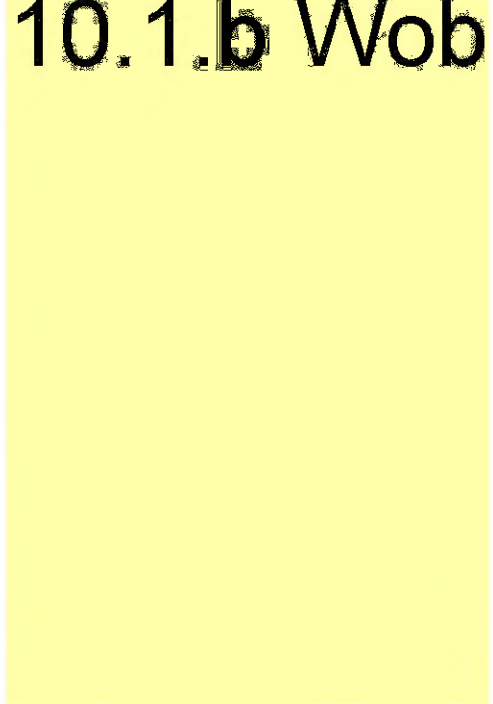
262

10.1.b Wob

10.1.b Wob

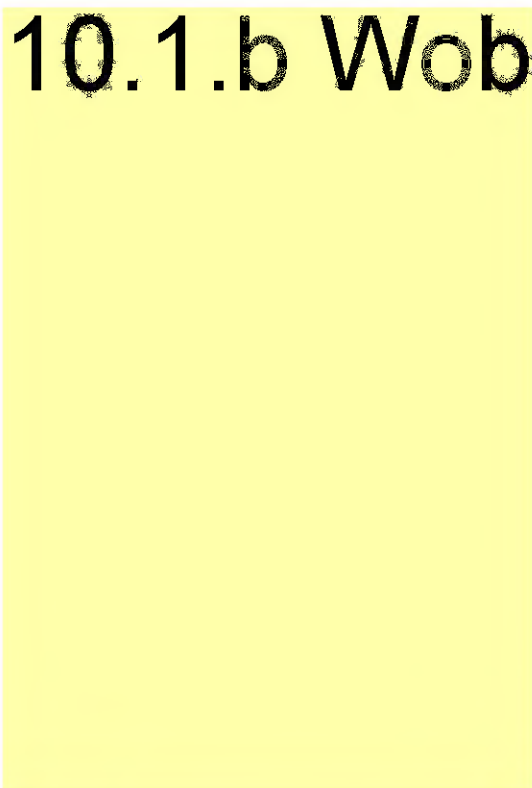
263

262-263 Kantoorruimte C0.03. De puien naar de gang, de lambrisering (met triplexplaten) en het stucwerkplafond dateren uit de bouwijd.

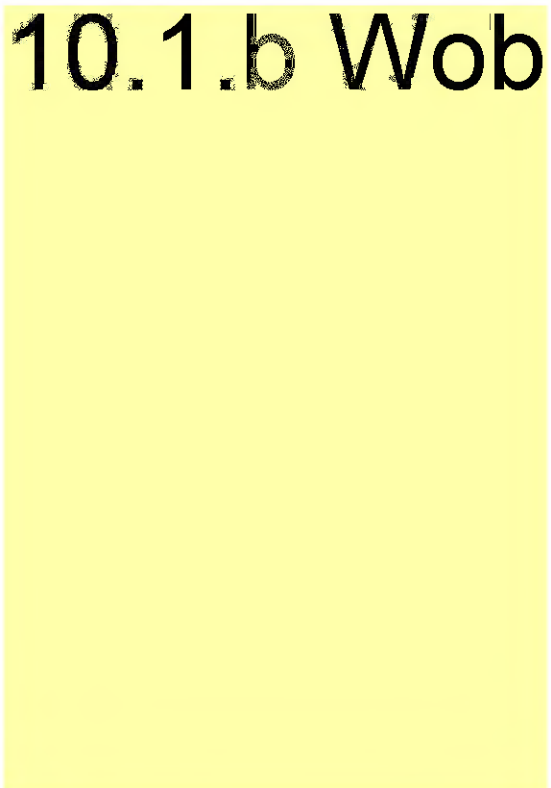
264

10.1.b Wob

10.1.b Wob

265

264-265 Kantoorruimte C0.04 in dwarsvolume van de zuidelijke vleugel. Het stucwerkplafond is uit die bouwijd; 10.1.b het plafond is modern.

10.1.b Wob

266 Kantoorruimte C0.01 in dwarsvolume van de zuidelijke vleugel.

10.1.b Wob

267 Kantoorruimte C0.01 in dwarsvolume van de zuidelijke vleugel.

Oostelijke vleugel

268 Plattegrond oostelijke vleugel begane grond/bel-etage. Uitbreiding Koloniën.

269 Ruimte gang C10.14, met tegellambrisering en granitvloer en een entreepartij opslagruimte (C0.08) aan de westzijde van de gang.

270 Ruimte gang C10.14, met entreepartij toiletten (C10.15) aan oostzijde van de gang.

271 Ruimte opslag C10.09, met stucwerk-plafond uit de bouwtijd (met geprofileerde randlijst).

10.1.b

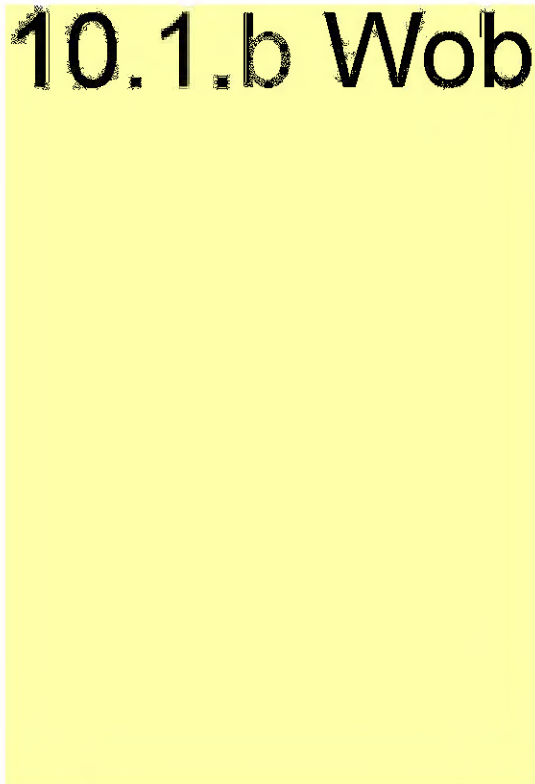
272 Ruimte opslag C10.09, met stucwerk-plafond uit de bouwtijd (met geprofileerde randlijst) en in de zuidoosthoek links op de foto een stalen I-profiel.

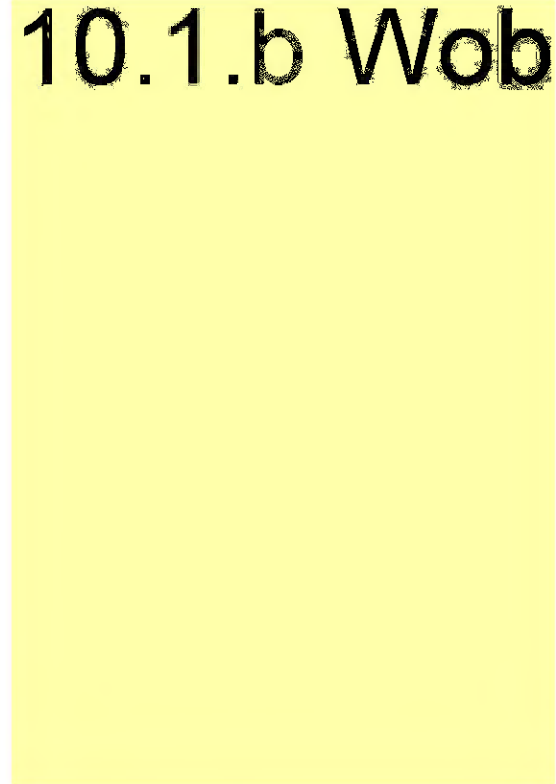
273 Ruimte gang C10.13, met verlaagd systeemplafond; door moderne systeemwand (rechts) afgescheiden van de oorspronkelijk open kantoorruimte. Links oorspronkelijke scheidingswand met entreepuien naar de kantoren aan de westzijde van de oostelijke vleugel die nog uit de bouwtijd dateren.

274 Ruimte gang C10.13. In de opening, waar oorspronkelijk twee deuren naast elkaar waren geplaatst, bevindt zich nu één deur uit de bouwtijd die toegang geeft tot kantoor (C0.08a).

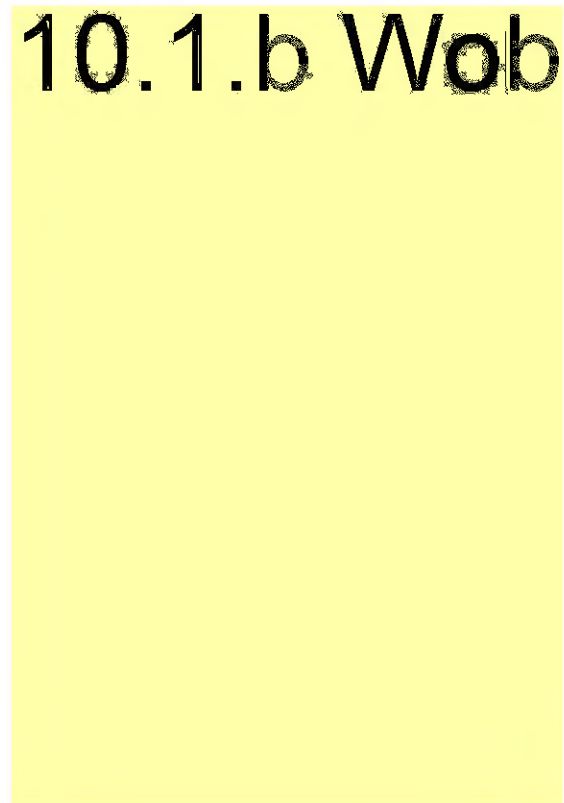

275

276

275-276 Kantoorruimte 00.07 met stucwerkplafond en met triplexplaat afgetimmerde lambrisering uit de bouwijd.

277 Kantoorruimte 00.08

10.1.b Wob

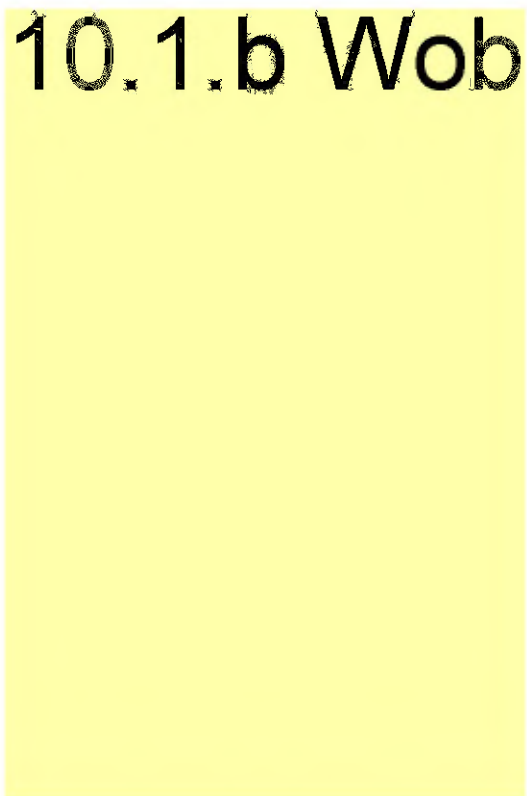
278 Kantoorruimte C0.08a, afgescheiden van C0.08.

10.1.b Wob

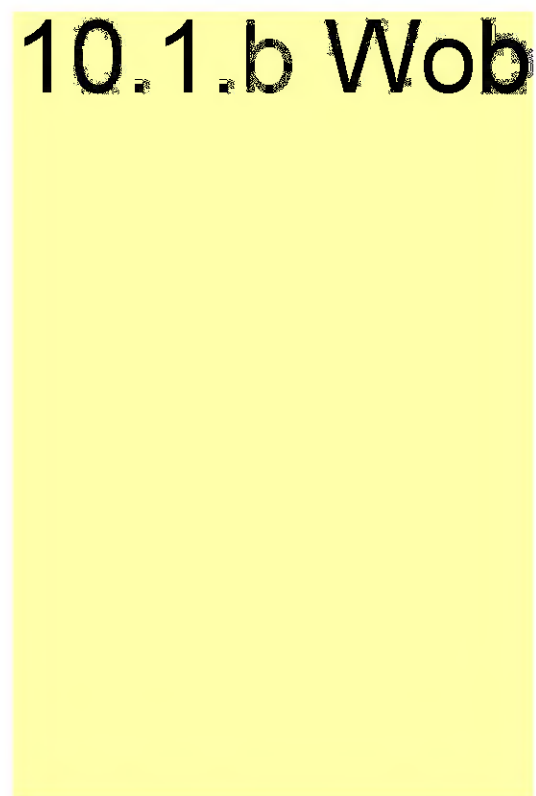
279 Kantoorruimte C0.10b, een van de drie later ingerichte kantoren (C0.10a, b en c) aan de oostzijde van de oostelijke vleugel.

10.1.b Wob

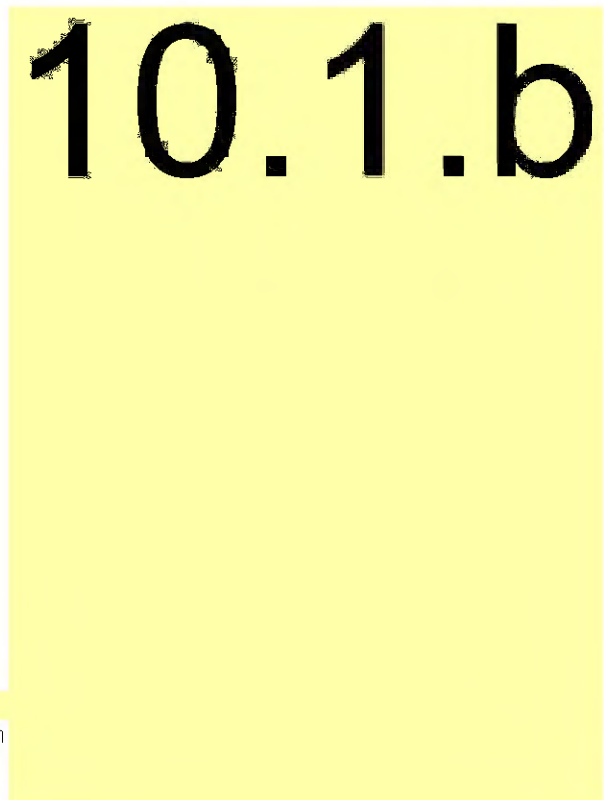
280 Kantoorruimte C0.10a.

281 Kantoorruimte 0009 in het eenlaags bouwdeel aan de noordwestzijde van de oostelijke vleugel.

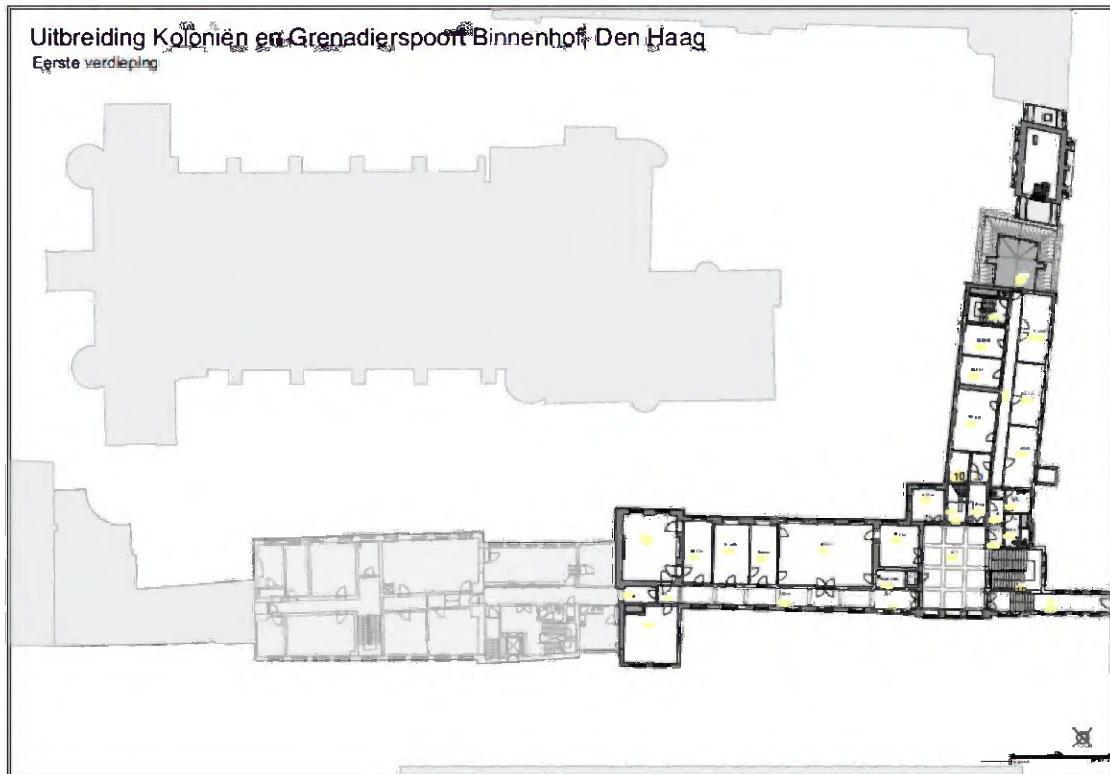

282 Kantoorruimte 0010 in het eenlaags bouwdeel aan de noordwestzijde van de oostelijke vleugel.

283 Gang 10.1.b in de zuidelijke voetgangerspoort, van de aangrenzende Grenadierspoort.

Eerste verdieping

284 Plattegrond eerste verdieping van de Uitbreiding Koloniën (de grijs gemarkeerde ruimten konden niet worden bezocht).

Gebruik en indeling

De eerste verdieping is in gebruik als kantoorverdieping met enkele representatieve ruimten. In de zuidoosthoek bevindt zich de centrale hal (C11.05) met het hoofdtrappenhuis. Aan de overzijde van de hal bevindt zich recht tegenover het trappenhuis de lift. Deze is niet in de bouwtijd geplaatst maar later, mogelijk in de jaren dertig. De liftinstallatie is vernieuwd. Vanuit de hal worden de beide vleugels ontsloten, alsmede een kantoorruimte aan de noordwestzijde (C1.06), en het kantoor gelegen in het hoekpaviljoen (C1.07).

De zuidelijke vleugel bevat een lange gang met aangrenzend een grote en drie kleine kantoorruimten (noordzijde) 10.1.b Het dwarse volume aan de westzijde van de zuidelijke vleugel bevat twee kantoren aan weerszijden van een gang. De indeling uit de bouwtijd is grotendeels behouden.

De oostelijke vleugel had oorspronkelijk dezelfde indeling als die op de begane grond. De korte gang (C11.10) met aan de westzijde een trap naar de tweede verdieping en de opslagruimten (C1.08 en C1.07) is uit de bouwtijd. Aan de oostzijde van de gang liggen toiletten (C11.11 t/m C11.14). De indeling en inrichting hiervan is modern. Vanuit de genoemde gang zijn de kantoren bereikbaar in de oostelijke vleugel. De hoof-

spronkelijke indeling van dit tweede gedeelte van de oostelijke vleugel is ingrijpend gewijzigd. De gang (C11.09) in noordelijke richting vanwaaruit een drietal kantoren aan de oostzijde wordt ontsloten (C1.11a/b, c, d) is nieuw. Aan de westzijde liggen een groter en twee kleine kantoren (C1.09, C1.10 en C1.10a); gelet op de plafondafwerking waren deze laatste twee oorspronkelijk samen een groot kantoor. Een vierde ruimte aan de noordwestzijde is opgeofferd ten behoeve van het in de jaren negentig van de vorige eeuw ingebouwde trappenhuis (C11.08). Het aan de noordzijde aangrenzende verlaags bouwdeel bevat twee kantoren aan weerszijden van een gang.

Afwerking

De centrale hal heeft net als op de begane grond een granitovloer in een vakkenpatroon dat een weerspiegeling vormt van het betonnen cassettenplafond. Het plafond is wit gesausd. De wanden zijn voorzien van een rijk uitgevoerde blauwgrijze tegellambriserings - bouwkeramiek vervaardigd door De Porceleyne Fles in Delft - en zijn daarboven wit gestukadoord. In de lambrisering zijn keramische roosters opgenomen waarachter de radiators van de centrale verwarming staan. Van de hoofdtrap is de tweede trapvlucht vanuit de kelder voorzien van een tegellambrisering van zachtgele schildpadtegels uit de bouwtijd. In de hal zijn de kruisvensters en de deuren uit de bouwtijd van gelakt teakhout. Het boograam boven de dubbele deuren naar de gang in de oostelijke vleugel, de verbindingsgang naar het gebouw van Koloniën aan de oostzijde en de gang in de zuidelijke vleugel aan de westzijde zijn evenals de vensters in de gevels voorzien van gebrandschilderd glas-in-lood.

De afwerking van de zuidelijke vleugel dateert grotendeels uit de bouwtijd. De gang is voorzien van een granitovloer met vakverdeling, die een weerspiegeling vormt van het op de betonconstructie gebaseerde, in vakken verdeelde koofvormige stucwerkplafond. Voorts heeft de gang een betegelde lambrisering van grijsblauwe schildpadtegels, gelakt houten deuren naar de kantoorruimten.

Het grootste kantoorvertrek, C1.05, is voorzien van een rijke parketvloer, een houten lambrisering waarboven een (vernieuwde) wandbespanning van velours d' Utrecht en een decoratief stucwerkplafond uit de bouwtijd. De wand- en vloerafwerking in de andere drie kantoorvertrekken (C1.02, C1.03 en C1.04) is vernieuwd. De eenvoudige stucwerkplafonds dateren mogelijk nog wel uit de bouwtijd.

Het kantoorvertrek C1.01 in het dwarse volume aan de westzijde van de zuidelijke vleugel bevat een van elders afkomstige marmeren (Rouge Royal) schoorsteenmantel en een rijk uitgevoerd stucwerkplafond uit het tweede kwart van de achttiende eeuw. Beide zijn afkomstig uit het Kwartier van Albemarle dat in 1915 werd afgebroken. De kenmerkende symmetrische wandbetimmering inclusief kasten en paneeldeuren is bij de inrichting van het vertrek in 1916 gemaakt. Het houtwerk is wit geschilderd.

Het eerste deel van de gang in de oostelijke vleugel heeft een granitovloer en lambrisering van zachtgele schildpadtegels uit de bouwtijd. Ook de puien naar de huidige opslagruimten en het kantoor in dit deel van de gang zijn uit de bouwtijd.

In het tweede deel ligt vaste vloerbedekking. De kantoren aan de westzijde van de gang hebben een lambrisering die met platen triplex is betimmerd die mogelijk uit de bouwtijd dateert en voorts eenvoudige stucwerkplafonds. De wanden aan de gangzijde zijn deels nieuw opgetrokken bij een eerdere herinrichting (verbouwing van de oude bibliotheek) van

de vleugel. De wanden zijn gestukadoord en wit gesausd. De systeemwanden in de gang en kantoren aan de oostzijde zijn modern evenals het verlaagde plafond in de gang. De aanwezige stucwerkplafonds aan de oostzijde kunnen nog wel uit de bouwtijd zijn.

Het houtwerk van kozijnen, ramen, vensterbanken, deuren en lambrisering is thans wit geschilderd. De kruisvensters zijn voorzien roeden en blank glas.

Hal en trappenhuis c.a.

285 Plattegrond hal en trappenhuis begane eerste verdieping Uitbreiding Koloniën.

286 Ruimte hal C11.05, met zicht op het trappenhuis, ruimte C11.15. De gevel van het trappenhuis heeft drie smalle hoge vensters met gebrandschilderd glas-in-lood.

287 Hoofdrappenhuis, ruimte C11.15, met natuurstenen trap, smeedijzeren trapleuning met houten handlijst, granitvloer en betegelde lambrisering, alles uit de bouwtijd.

288 Ruimte C11.05, hal met rechts van het trappenhuis de doorgang naar de verbindinggang (C11.16) met het voormalige Ministerie van Koloniën. In het patroon van de granitvloer wordt het cassettenplafond weerspiegeld. Rondom een lambrisering van grijsblauwe tegels. De vensters met houten kruiskozijnen en bovenlichten van deze deur evenals de deuren van de doorgangen naar de zuid- en de oostelijke vleugel zijn voorzien van glas-in-lood met gebrandschilderde ornamenten.

289 Doorgang vanuit de centrale hal 011.05 naar verbindingsgang 011.16.

290 Detail gebrandschilderd glas-in-lood.

291

292

291-292 Ruimte 01.10, verbindingsgang, gezien respectievelijk naar de centrale hal en naar het gebouw van Koloniën.

293 Ruimte 01.05, centrale hal met aan de zuidzijde lift en toegang tot kantoren met dubbele deuren.

294 Ruimte C11.05, hal, Detail deurscharnier van dubbele deur naar kantoor C11.07, uit de bouwtijd.

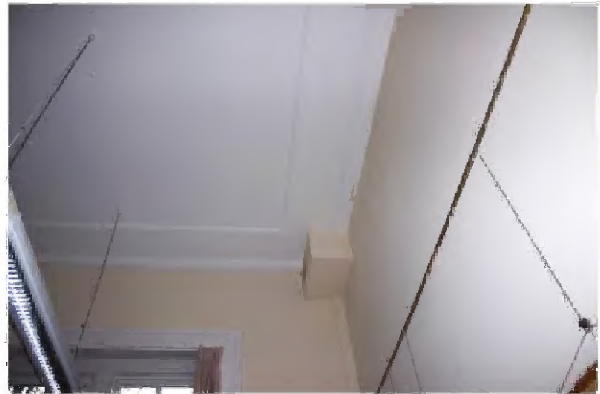
295 Ruimte C11.05, centrale hal, granietvloer.

296 Ruimte C11.05, centrale hal, cassettenplafond.

297

10.1.b

298

297-298 Kantoorruimte C1.07 in hoekpaviljoen met eenvoudig stucwerkplafond uit de bouwrijd.

10.1.b Wob

10.1.b Wob

299

300

299-300 Kantoorruimte C1.06 aan de noordwestzijde van de centrale hal C1.05 met dubbele deur naar de hal en doorgang naar kantoor C1.05 en stucwerkplafond uit de bouwrijd. De lambrisering is met platen lijstwerk bedrukt.

301 Kantoorruimte C1.06. Paneelbetimmering en (later zwart geschilderd) mosaiek parket in de doorgang naar kantoor C1.05.

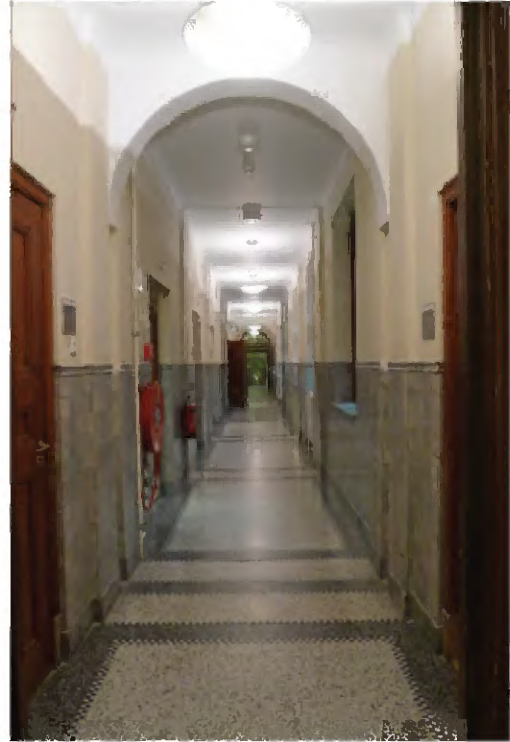
Zuidelijke vleugel

302 Plattegrond zuidelijke vleugel eerste verdieping Uitbreiding Koloniën.

303 Zicht in de gang (ruimte C11.02) in de zuidelijke vleugel, gezien vanuit de centrale hal C11.05 in westelijke richting. De gang heeft een granitovloer en lambrisering van dezelfde grijsblauwe tegels als in de hal. De deuren zijn in gelakt teakhout uitgevoerd. De in vakken verdeelde granitovloer vormt een weerspiegeling van het plafond.

304 Gang (ruimte C11.02), gezien in oostelijke richting naar de centrale hal.

305

306

305-306 Gang (ruimte C11.02), westelijk ufeinde (met doorgang naar gebouw B) en in vakken-verdeelde granitovloer.

10.1.b

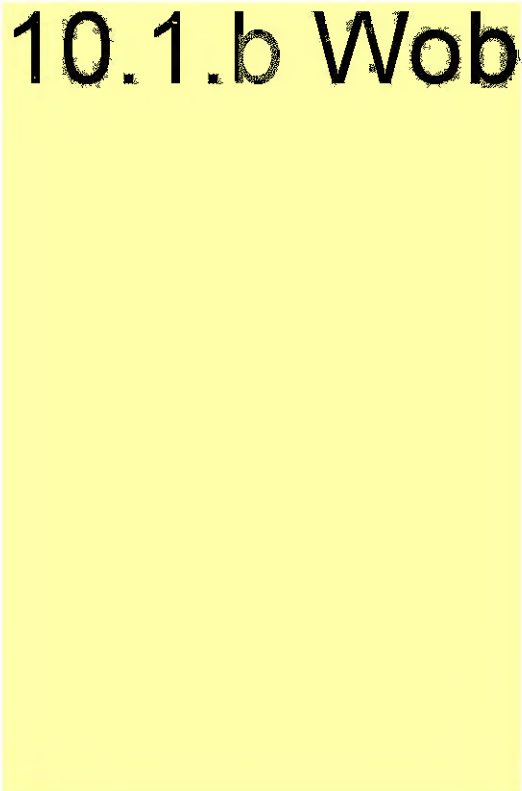
307 10.1.b met houten lambrisering uit de bouwtijd.

10.1.b Wob

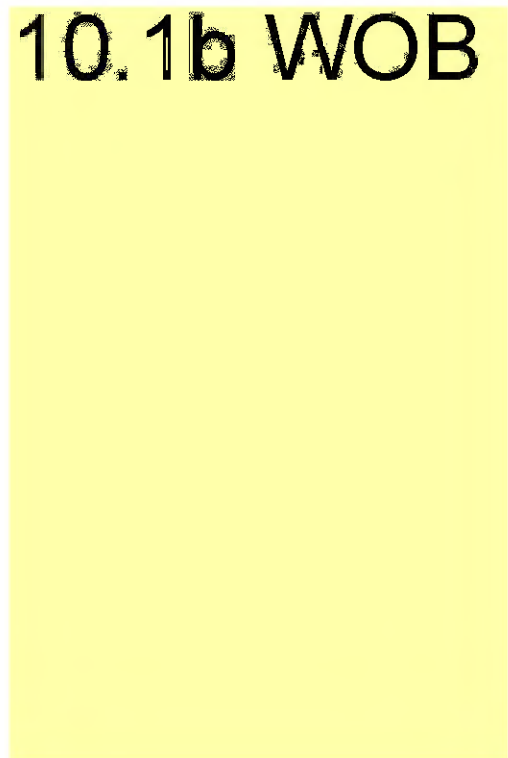
308 Kantoorruimte C1.05. De parketvloer, houten lambrisering - waarboven (vernieuwde) wandbespanning van velours d' Utrecht - en decoratief stucwerkplafond dateren uit de bouwtijd.

309 Kantoorruimte C1.05 Detail wandbespanning.

310

311

010.011 Kamersuite Gf.05.

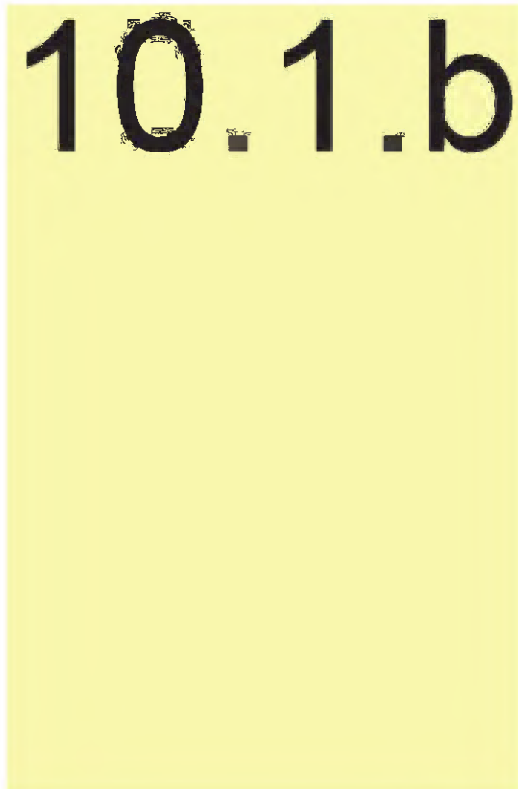
012 Kamersuite Gf.05. Detail en overblijfsel uit de bevestiging.

313 Kantoorruimte C1.05. Detail parketvloer uit de bouwtijd.

10.1.b

314 Kantoorruimte C1.04.

315

316

315-316 Kantoorruimten C1.03 en C1.02. De muur tussen beide ruimten is geheel weggebroken.

317 Sluisdeur tussen ruimte C1.02 en C1.01 met in C1.02 gecapitonneerde afwerking uit de jaren zeventig.

318 Ruimte 01.01. Venster in de noordwand met mogelijk achttiende-eeuwse vouwluiken in de dagkanten.

10.1.b

319 Ruimte 01.01.

320 Ruimte 01.01. Achttiende-eeuwse marmeren schoorsteenmantel met houten boezem-betimmering en spiegel. De inzethaard is jonger.

321 Ruimte C1.01. Herplaats achtteende-eeuws stucwerkplafond.

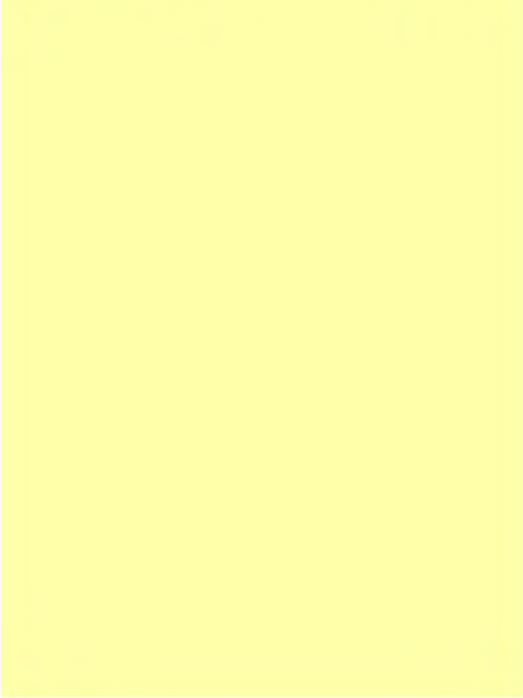
322 Ruimte C1.01. Detail boezem en stucwerkplafond.

323 Ruimte C1.01. Detail stucwerkplafond.

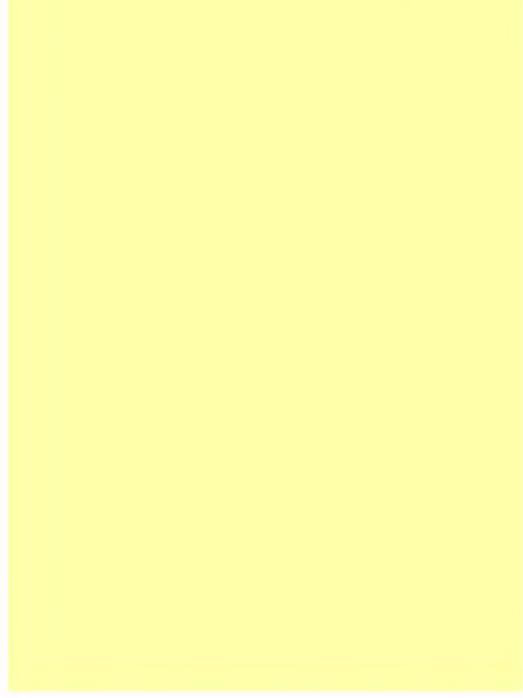

10.1.b Wob

324 Ruimte 01.01. Betimmering oostwand met kast en wandnis.

10.1.b Wob

325 Ruimte 01.01. Binnenzijde kast in oostwand met decoratieve betimmering, vergelijkbaar met die in de wandnis ernaast die recht tegenover de stoekplaats is geplaatst.

326 Ruimte 01.01. Deurnis (sluisdeur in oostwand) met decoratieve betimmering aan de binnenzijde.

327 Ruimte C1.01. Dubbele deur aan de zuidzijde van het vertrek met een zelfde decoratieve betimmering als in de kast en in de wandnis. De zuidwand bevat ook een schijndeur voor de benodigde symmetrie (zie zijdeafbeelding op de foto).

328 Ruimte C1.01. Parketvloer (1906).

329 Ruimte 01.01. Detail parketvloer in de sluisdoorgang naar ruimte 01.02.

10.1.b Wob

10.1.b Wob

330

331

330-331 Ruimte 01.12. De parketvloer en het eenvoudig steunwerkplafond dateren uit de bouwtijd; de verdere afwerking is recent. De koker in de noordwesthoek (rechter foto) is een latere toevoeging (onder het plafond geplaatst).

Oostelijke vleugel

332 Plattegrond oostelijke vleugel eerste verdieping
Uitbreiding Koloniën.

333 Gang, C11.10 met links dienstrap, naar tweede verdieping. De trap, de granitvloer, de betegelde lambrisering en de pui met deuren zijlchten zijn uit de bouw tijd.

334 Gang C11.10 met links entree toiletten (C11.11); rechts op de achtergrond de houten trapdeuren naar de centrale hal.

335 Gang C11.09, gezien in zuidelijke richting.

336 Noordelijk uiteinde van de gang C11.09 met deur naar de zolder van het eenlaags bouwdeel (niet toegankelijk).

10.1.b Wob

337

338

337-338 Ruimte 1.09 met stucwerkplafond uit de bouwijd

10.1.b Wob

339

340

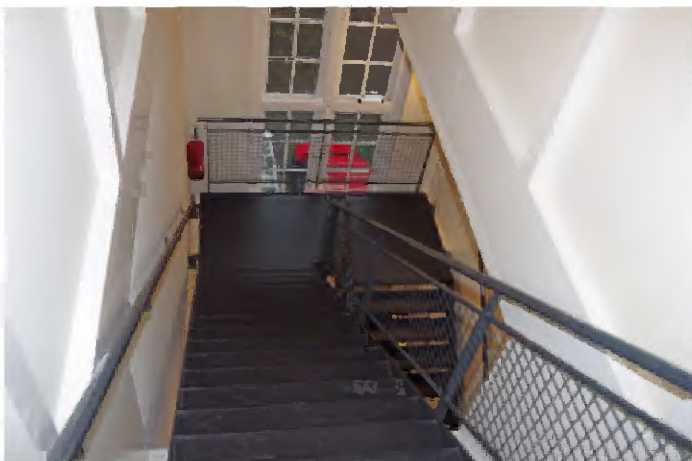
339-340 Ruimte 1.10a. Gelet op het decoratieve stucwerkplafond is dit altijd een afzonderlijke kantoorruimte geweest, mogelijk met een lichte scheidingswand afgescheiden van het aangrenzende kantoor, zoals ook nu het geval is.

341 Stuworkeleling met geprofileerde randlijst in het oostelijk deel van de oostelijke vleugel uit de bouw tijd.

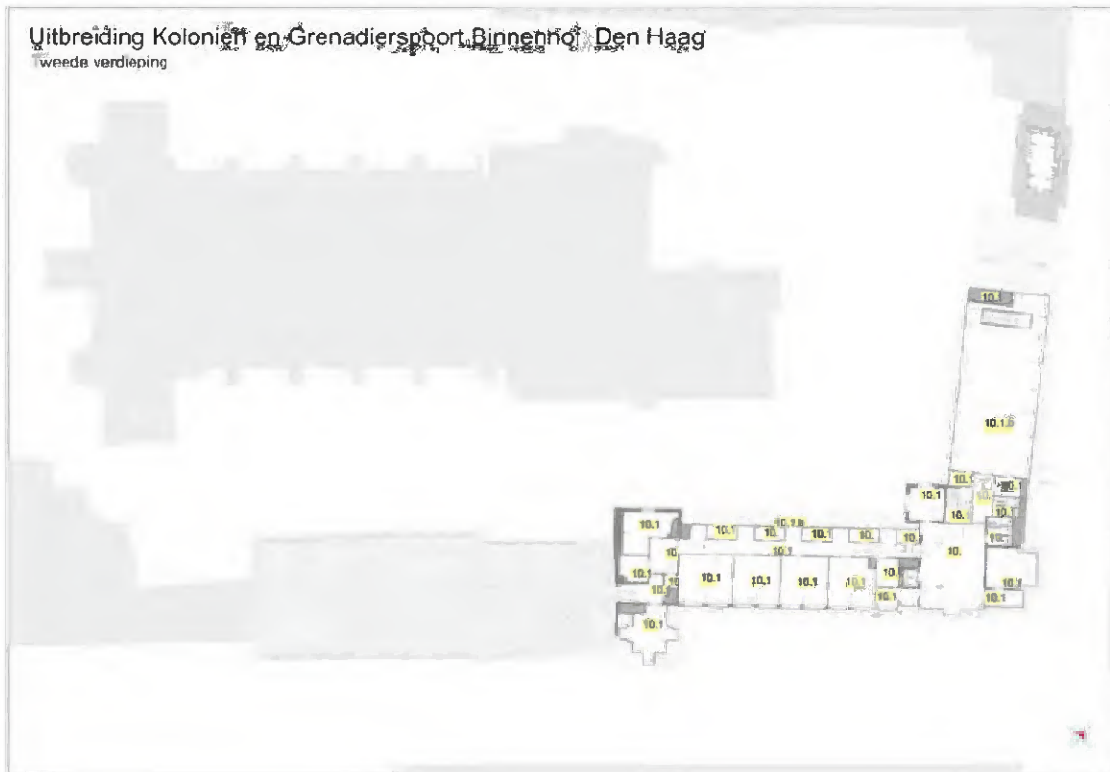

342 Ruimte C11.08, trappenbuis ingebouwd in de castelijke vleugel in de jaren negentig van de vorige eeuw met een stalen trap met houten treden.

343 Ruimte C12.08, trappenhuis, gezien vanaf de zolder.

Zolderverdieping / tweede verdieping

344 Plattegrond tweede verdieping van de Uitbreiding Koloniën (de grijs gemarkeerde ruimten konden niet worden bezocht).

Gebruik en indeling

De tweede verdieping is alleen bereikbaar via het diensttrappenhuis en de begin jaren negentig van de vorige eeuw nieuw ingebrachte trap aan de noordzijde van de oostelijke vleugel; ook is er een nieuwe doorgang gemaakt vanuit het aan de westzijde gelegen bouwdeel TK-B. De indeling van de zuidelijke vleugel is bij latere verbouwingen tot stand gekomen waarbij in de jaren dertig van de vorige eeuw de grote dakkapelstrook bij de zuidelijke vleugel is geplaatst. De huidige indeling van de kantoren en berg ruimten in de gang dateert uit de jaren tachtig van de vorige eeuw.

De indeling van de oostelijke vleugel is nagenoeg ongewijzigd. De vergaderruimte (C2.09) is een open ruimte, met uitzondering van de trap aan de noordzijde en de pantry en toiletten aan de zuidzijde die begin jaren negentig van de vorige eeuw nieuw zijn ingebouwd met de inrichting van de zolder als vergaderruimte.

Afwerking

De afwerking van wanden en vloeren op de hele verdieping is recent, evenals de afwerking van de kapconstructie in de centrale hal en zuidelijke vleugel.

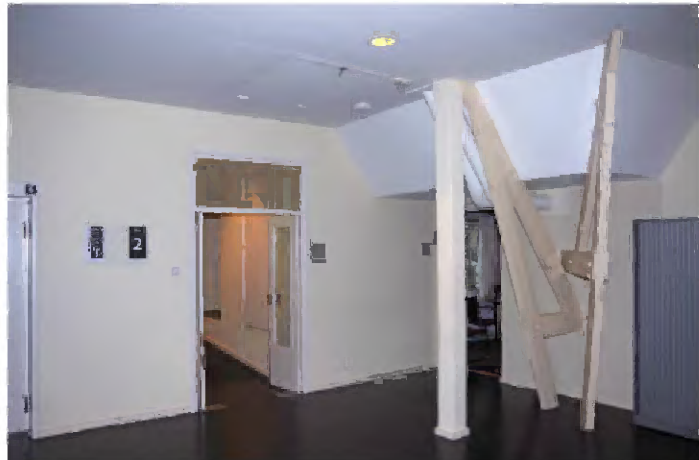
Hal

345 Plattegrond hal tweede verdieping
Uitbreiding Koloniën.

10.1.b

346 Ruimte noordoosthoek centrale hal (C12.13) met rechts achteraan de doorgang naar de oostelijke vleugel; de kapconstructie gaat deels schuil achter het verlaagde plafond. 10.1.b

347 De noordwesthoek van ruimte C12.13, de centrale hal, met links de doorgang naar de zuidelijke vleugel; achter de kolom de doorgang naar het vertrek in het 'torenvormige' hoekpaviljoen.

348 Ruimte C12.13, de centrale hal, gezien in westelijke richting met rechts de doorgang naar de zuidelijke vleugel en links daarvan de lift.

349 Ruimte C2.08 (in hoekpaviljoen). De afwerking is gemoderniseerd. Dit is de kamer die is vernoemd naar de daar door de SD verhoorde en uit het raam gesprongen verzetsman Gerrit Kester (1910-1943).

Zuidelijke vleugel

350 Plattegrond zuidelijke vleugel tweede verdieping Uitbreiding Koloniën.

351 Ruimte 10.1.b gang in de zuidelijke vleugel, gezien in westelijke richting. De kapconstructie is grotendeels aan het zicht onttrokken door de inbouw van kantoren (links), bergruimten (rechts) en een verlaagd plafond; de vloer in de gang is in het midden verhoogd (met aan weerszijden een hellingbaan).

10.2.e Wob

352 Ruimte 10.1.b, berging in de gang van de zuidelijke vleugel.

10.1.b Wob

353 Kantoorruimte C2.13 aan de zuidzijde van de gang in de zuidelijke vleugel; de vensters zijn deel van de grote dakkapelstrook.

10.1.b Wob

354

10.2.e Wob

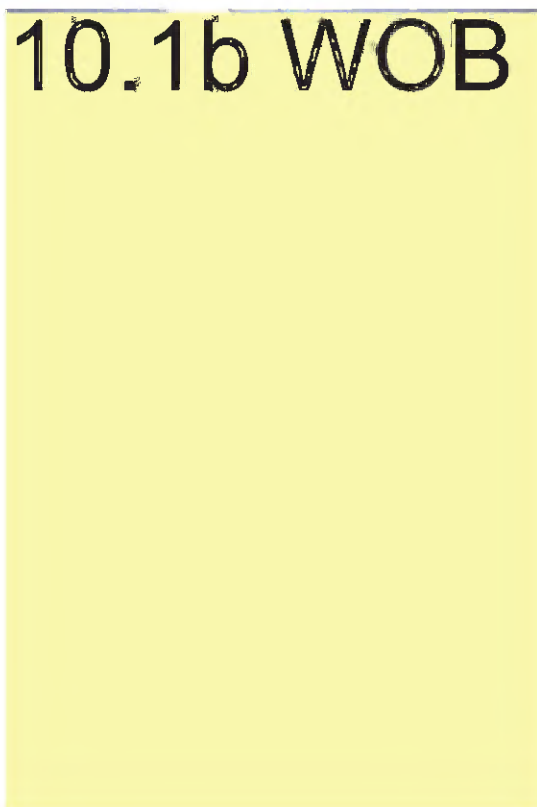
355

354-355 Ruimte C2.02, noordelijke kantoorruimte in het dwarse volume aan de westzijde van de zuidelijke vleugel. De kapconstructie is afgetimmerd. De afwerking is recent.

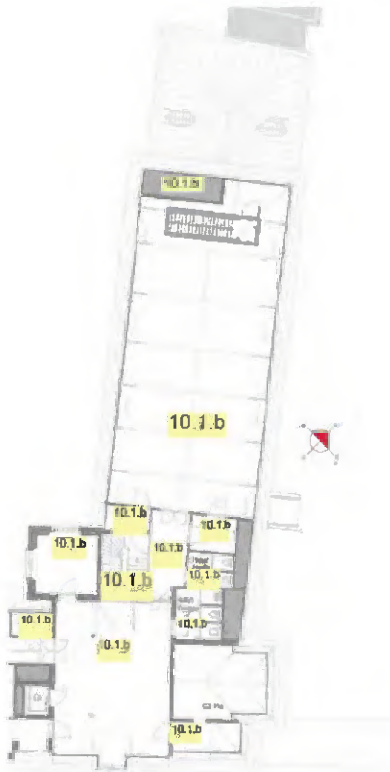

356 Ruimte C2.01, de middelste kantoorruimte in het dwarse volume aan de westzijde van de zuidelijke vleugel.

10.1b WOB

357 Ruimte C2.17, de zuidelijke kantoorruimte in het dwarse volume aan de westzijde van de zuidelijke vleugel. De kapconstructie is afgetimmerd. De afwerking is recent.

Oostelijke vleugel

358. Plattegrond oostelijke vleugel tweede verdieping Uitbreiding Kolonien.

359

360

359-360 Ruimte C.12.14, dienststrappenhuis met een betonnen trap en smeedijzeren leuning met houten handlijst; rechthoekige trapspil afgedekt met een plaat Comblarichien kalksteen.

361 Ruimte C2.11a. Zolder boven het hoofdtrappenhuis. De houten kapconstructie met kreupelstijlen en trekplaten als ook het dakbeschot van verticale delen is uit de bouwtijd. De borstwering en zijmuren zijn gedeeltelijk gepleisterd.

363 Ruimte C2.11. In de zuidelijke (links) zijmuur van de zolder bevindt zich een dichtgezette doorgang naar de hal.

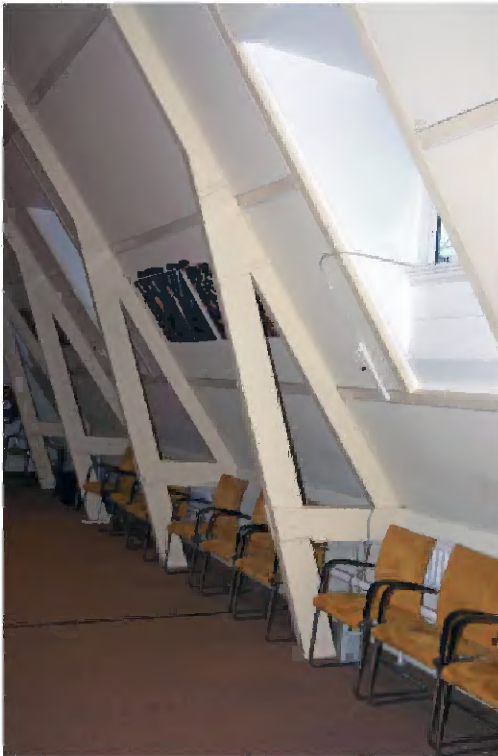
362 Ruimte C2.11a. Aansluiting kapconstructie op de zijmuur van de hal.

10.1.b

364 Ruimte C2.11. Bergruimte met houten spantconstructie en dakbeschot uit de bouwtijd.

365 Ruimte C2.09, de Grenadierszolder. De kapconstructie uit de bouwtijd van deze zolderverdieping is in het zicht gebleven. De kapconstructie telt zeven spanten met een kreupele stijl, blokkeel, trekplaten en een geschoorde nokstijl. Aan de westzijde zijn er vier dakkapellen en aan de oostzijde drie.

366 Detail kreupele stijlen van spantconstructie.

10.1.b Wob

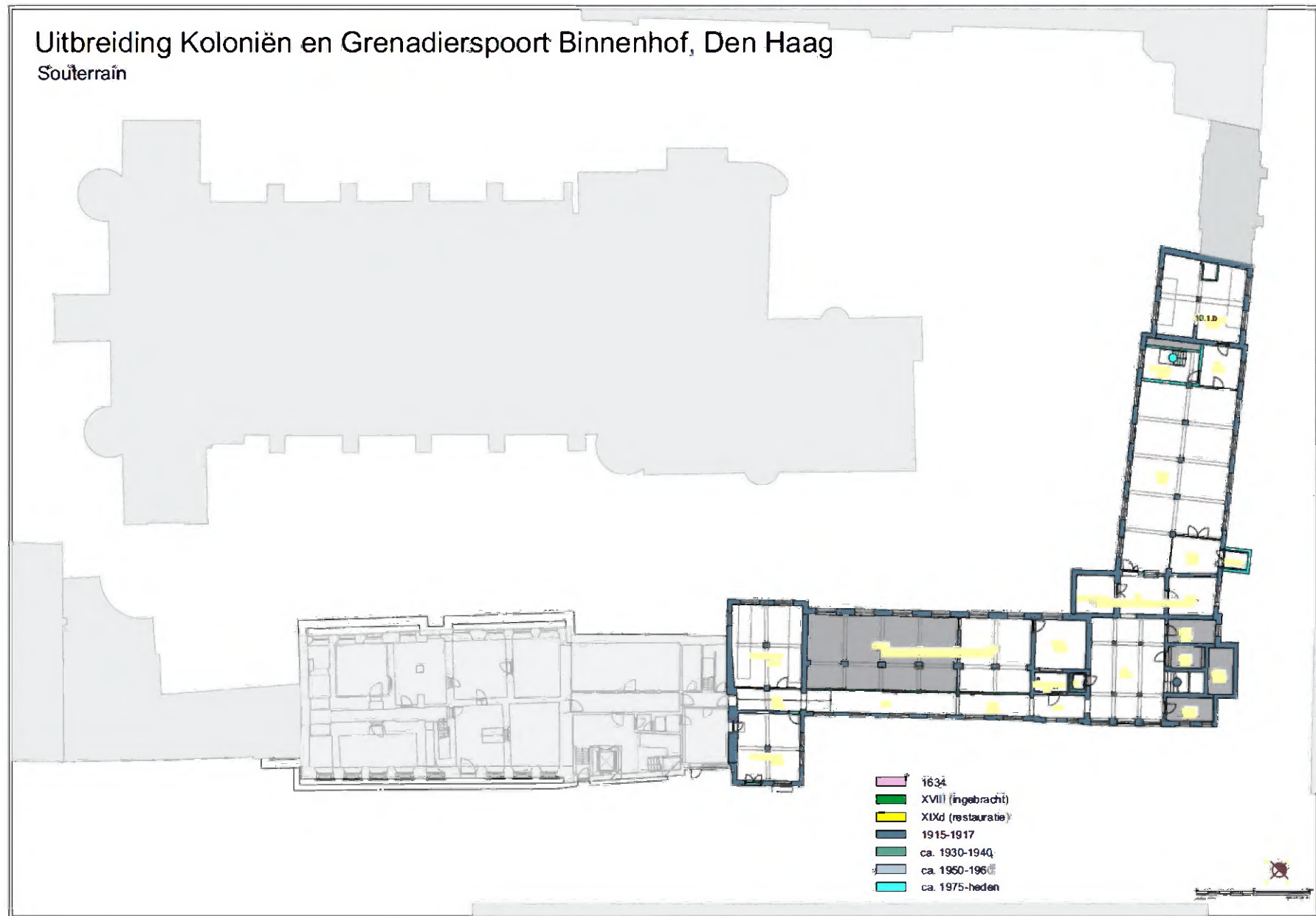
367 Ruimte C2.09, de Grenadierszolder, met aan zuidzijde afgescheiden pantry (ruimte C2.10).

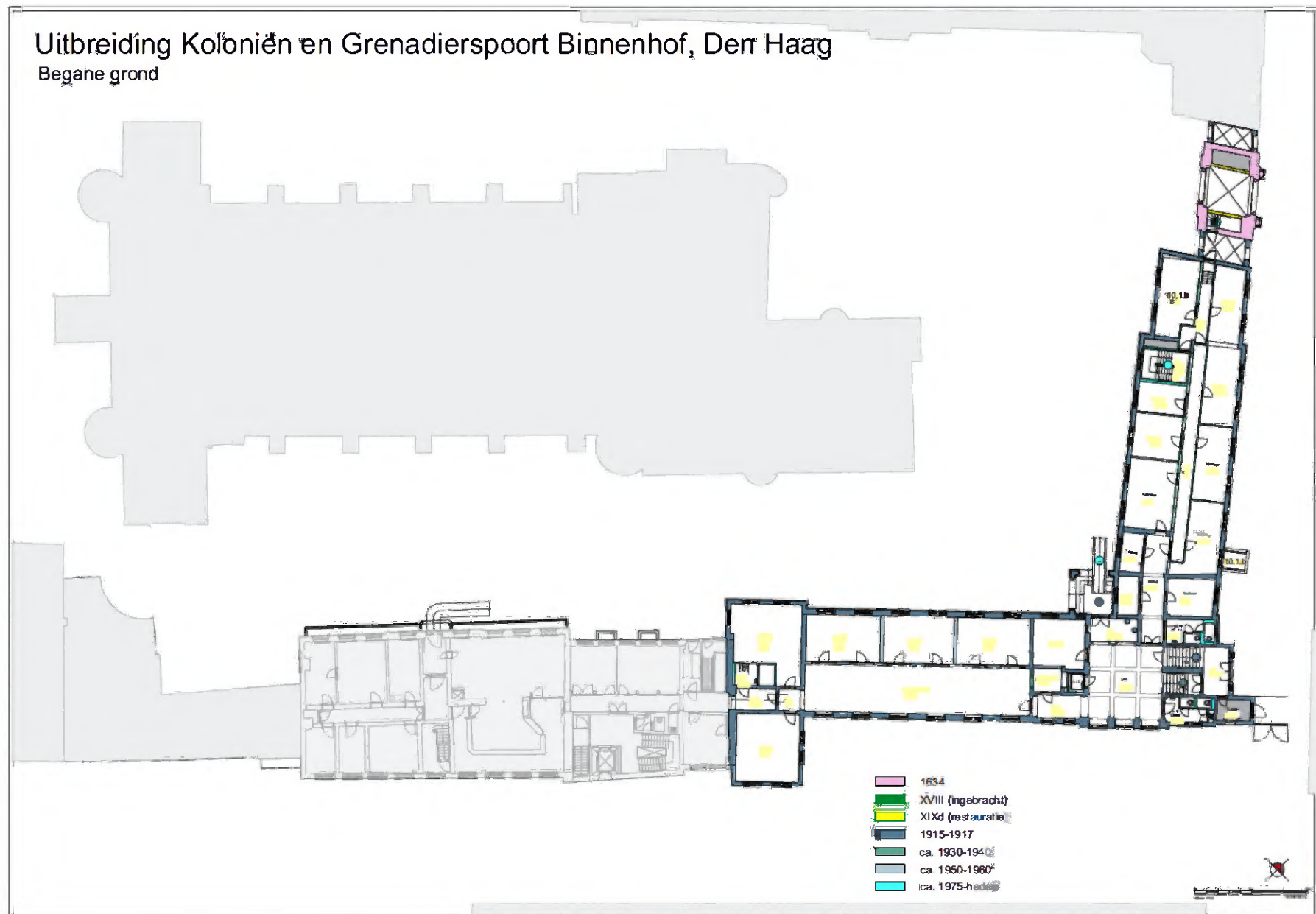
10.1.b Wob

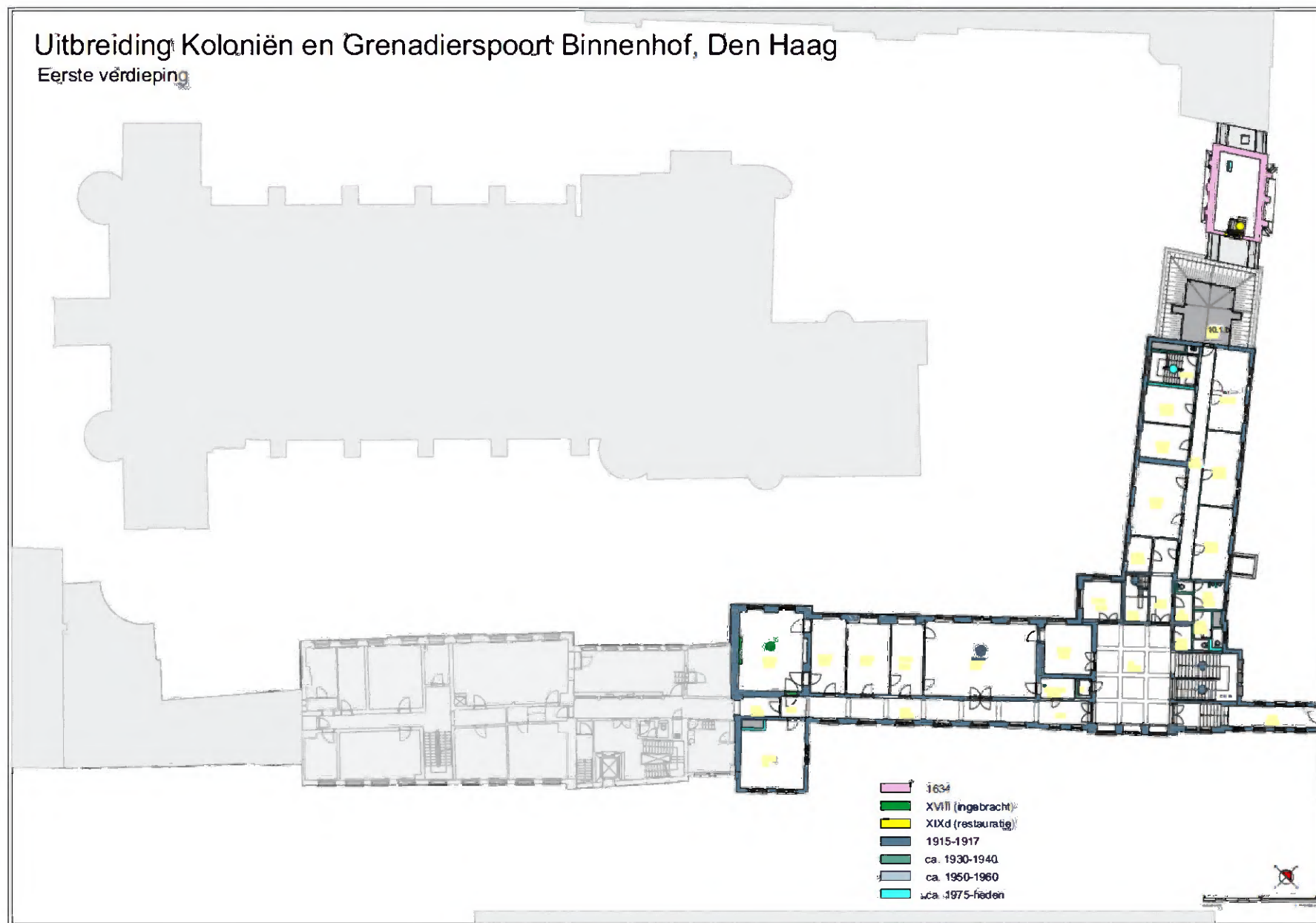
368 Ruimte C2.09, de Grenadierszolder, met aan de noordzijde de ombouw van het ingebouwde trappenhuis.

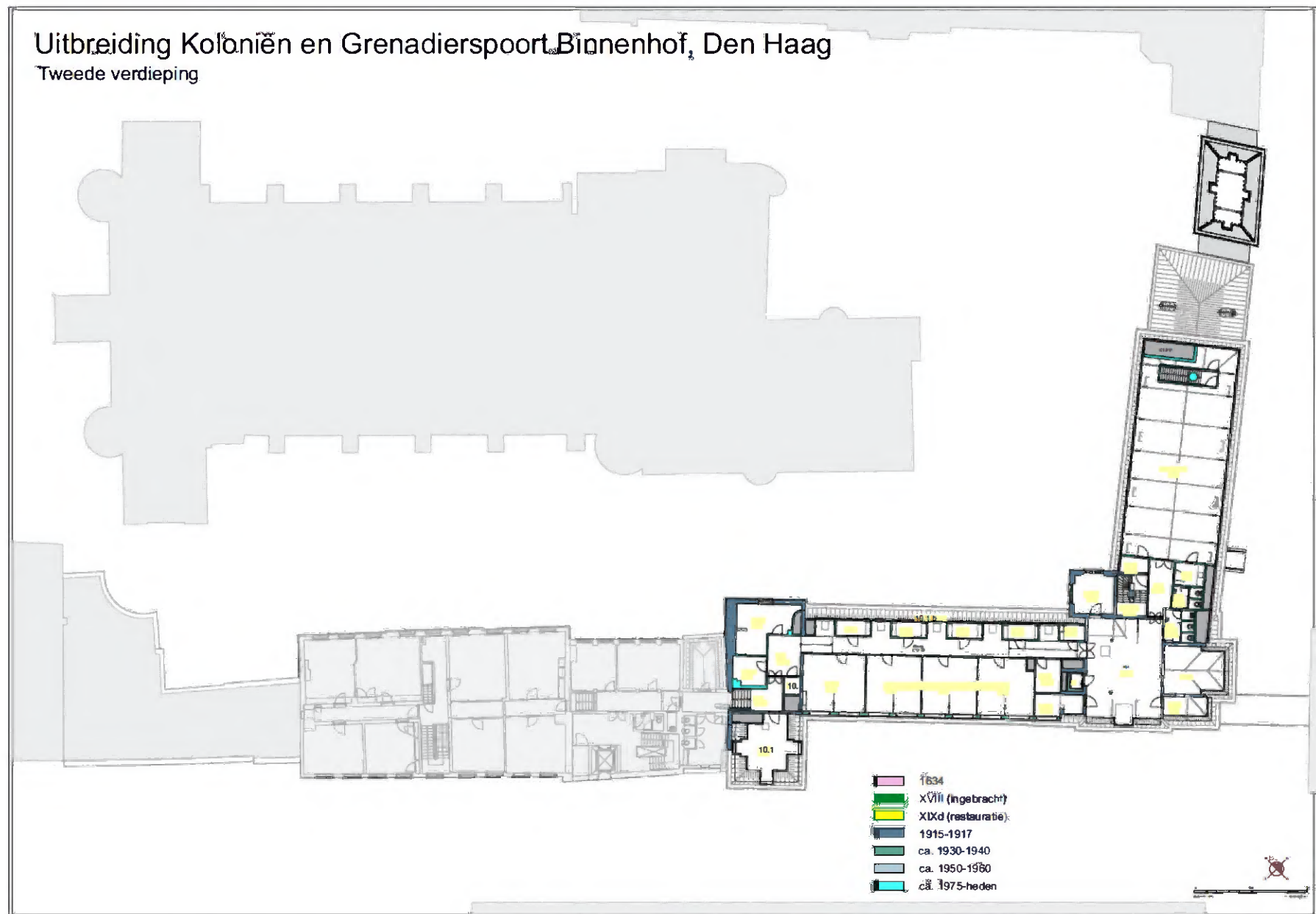
FASERINGSPLATTEGRONDEN GRENADIERSPOORT EN UITBREIDING KOLONIËN

WAARDESTELLING OBJECTEN

Leeswijzer

Op basis van de gegevens uit het voorgaande wordt hieronder een weging gemaakt ten behoeve van de vaststelling van de monumentwaarden. Als uitgangspunt worden de *Richtlijnen bouwhistorisch onderzoek* (2009) aangehouden. Deze zijn vastgesteld door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Stichting Bouwhistorie Nederland, Vereniging Nederlandse Gemeenten, Atelier Rijksbouwmeester en Rijksgebouwendienst.

In de *Richtlijnen* wordt een onderscheid gemaakt tussen een 'contextuele' en een 'interne' waardestelling.

Bij een 'contextuele' waardestelling wordt een weging gemaakt van waarden van het bouwwerk ten opzichte van soortgelijke gebouwen op landelijk, regionaal of plaatselijk niveau in de vorm van een cultuurhistorische waardering.

Bij de 'interne' waardestelling worden de verschillende onderdelen van één bouwwerk (context, bouwmassa, exterieur, constructie, interieur en afwerking) gewogen. Doel is het bepalen van het relatieve belang van de monumentwaarden van onderdelen van het bouwwerk, voorafgaand aan een verbouwing, restauratie of sloop, waarbij men voor de keus staat deze onderdelen te behouden, te vervangen of te verwijderen.

De waardestellingsrepresentatietekeningen dienen gebruikt te worden in combinatie met de tekst; tekst en tekening vormen namelijk een onverbreekelijke samenhang.

De waardestelling maakt gebruik van een indeling in drie categorieën:

- = blauw: categorie 1: hoge monumentwaarden, deze zijn van cruciaal belang voor de structuur en/of de betekenis van het object of gebied;
- = groen: categorie 2: positieve monumentwaarden, deze zijn van belang voor de structuur en/of de betekenis van het object of gebied;
- = geel: categorie 3: indifferente monumentwaarden; deze zijn van relatief weinig belang voor de structuur en/of betekenis van het object of gebied.

De verschillende tinten die binnen de kleuren blauw, groen, en geel zijn toegepast geven geen nader onderscheid aan, maar zijn uitsluitend toegepast ter verheldering van de afbeelding.

Een kruis in de ruimte geeft de waarde van de draagconstructie (balklagen en vloeren) dan wel de kapconstructie of de constructie van het gewelf aan (in stippellijn betekent dat de constructie verscholen is achter afwerkingslagen).

Een cirkel (of ovaal) in de ruimte geeft de waarde van de plafonduafwerking in die ruimte aan.

Een ruitvorm in de ruimte geeft de waarde van de vloerafwerking in die ruimte aan.

Belangrijke details die extra uitgelicht dienen te worden, zijn van een rondje voorzien met de betreffende waarderingskleur.

WAARDESTELLING GRENADIERSPOORT

Beschermingswijzen

Het Binnenhofcomplex is in 1967 in achttien onderdelen aangewezen als rijksmonument. Eén daarvan ligt in dit onderzoeksdeel. Het gaat om de Maurits- of Grenadierspoort (monumentnummer 17468, zie *BIJLAGE*). Zowel dit onderzoeksdeel als het gehele Binnenhof maakt tevens deel uit van het in 1971 aangewezen (en 1994 aangepaste) beschermde stadsgezicht Centrum 's-Gravenhage.

Cultuurhistorische waardering (contextuele waardestelling)

De 'contextuele' waardering van het gebouw is in feite al gemaakt in het kader van de selectie tot rijksmonument in 1967. De bij de registeromschrijving beschreven waardering is hieronder overgenomen en vervolgens aangevuld. De oorspronkelijke tekst is hier cursief weergegeven.

MAURITS- OF GRENADIERSPOORT van de 1634, sierlijk bouwwerk van baksteen met forse zandstenen omlijstingen van algemeen belang wegens bijzondere oudheidkundige en historische waarde.

Deze (summiere) redengeving van de Maurits- of Grenadierspoort is nader te preciseren:

Algemene cultuurhistorische waarden

De Grenadierspoort is van algemeen belang als toegangspoort tot het Binnenhof. Het maakt onderdeel uit van de door stadhouder Frederik Hendrik in opdracht gegeven Nieuwe Weg als verbinding van het Binnenhof met het nieuw aan te leggen Plein. De Grenadierspoort is de belangrijkste (en grootste) toegang tot het Binnenhof, wat onder meer jaarlijks op Prinsjesdag blijkt.⁷⁴

Ensemblewaarden

De Grenadierspoort is stedenbouwkundig gezien van groot belang als toegang tot het Binnenhof. Samen met de Middenpoort maakt het deel uit van de Nieuwe Weg als verbinding tussen het Binnenhof en het Plein. Als belangrijkste toegang tot het Binnenhof is het onderdeel van het Binnenhofcomplex als geheel, dat als zodanig als belangrijkste complex van Nederland beschouwd kan worden. Ook is er een belangrijke stedenbouwkundige relatie met het naastgelegen Mauritshuis, waarvan de bouw pas kon beginnen toen de Grenadierspoort als nieuwe toegang gereed was.

Architectuur- en bouwhistorische waarden

De Grenadierspoort is architectonisch van grote waarde als een bewust als zodanig ontworpen representatieve toegangspoort tot het Binnenhof en tevens afsluiting van het

⁷⁴De meest directe toegang tot de Ridderzaal via de kleinere Stadhouderspoort is omroegelijk voor de Sinten Koets.

Plein. Het bewust fors ontworpen gebouw is de achtergrond van decoratieve zandstenen poortomlijstingen in voor poorten passende Dorische orde, gebaseerd op het ordeboek van Vignola en uitgevoerd in classicistische stijl. Typologisch is het van belang als poortgebouw met een meer symbolische dan verdedigbare betekenis. Bouwhistorisch is het van belang vanwege het materiaalgebruik, maar vooral vanwege de vrijwel nog geheel bewaard gebleven kapconstructie.

Gaafheid en zeldzaamheid

Ondanks enkele restauraties en de in aangepaste vorm aangebouwde voetgangerspoortjes aan beide kopse kanten is de Grenadierspoort nog in hoge mate gaaf te noemen, zowel vanwege het architectonische programma als de goed bewaard gebleven bouwhistorische substantie. Zeldzaamheid heeft het als een classicistisch vormgegeven poortgebouw. Daarboven vormt de Grenadierspoort samen met de Middenpoort in architectonische zin een dubbelpoort, met de pronkzijden aan de buitenkant (Plein en Binnenhof) en de sobere kant aan de binnenzijde richting de Nieuwe Weg daartussen.

Monumentwaarden (interne waardestelling)

De 'interne' waardering van het bouwwerk heeft betrekking op (de verschillende onderdelen van) het bouwwerk zelf. De hierbij behorende waardestellingsrepresentatietekeningen zijn niet zonder de tekst te lezen.

Bouwmassa en exterieur

Bouwmassa

De Grenadierspoort bestaat een de hoofdpoot uit 1634 geflankeerd door twee lagere voetgangerspoortjes die in hun huidige vorm uit 1913 en 1916 dateren.

- De Grenadierspoort opgetrokken op een licht gerend rechthoekig grondplan (parallellogram) bestaat uit twee bouwlagen onder een schilddak. De begane grond van de poort bevat de met een kruisgewelf overdekte poortdoorgang geflankeerd door twee smalle ruimtes (gedeeltelijk zichtbaar) overdekt door een tongewelf. Zowel de verdieping als de zolder (in de kap) bestaat uit één open rechthoekige ruimte. De rijzige bouwmassa van de poort met daarop de poortomlijstingen is kenmerkend voor een monumentale classicistische toegangspoort, gaaf behouden en sinds de bouwtijd ongewijzigd. De bouwmassa heeft derhalve een hoge monumentwaarde.
- De beide voetgangerspoortjes zijn nagenoeg identiek. Zij omvatten een met dubbel kruisgewelf overdekte poortdoorgang en een lage zolder onder een afgeplat schilddak. De bouwmassa van beide zijpoorten is ondergeschikt aan de hoofdpoot en sinds de bouw daarvan ongewijzigd gebleven. De bouwmassa heeft een hoge monumentwaarde.

Gevels hoofdpoot

- De gevels van de hoofdpoot hebben als buitenschil halfsteens metselwerk in kruisverband met hoeklezoren tegen de zandstenen hoekketting aan. Het metselwerk dateert grotendeels uit de bouwtijd, evenals de zandstenen hoekkettingen, banden en lijsten en in het bijzonder de decoratieve omlijsting van de poortdoorgang aan

- de oost- en westzijde. De grotendeels gaaf behouden gevels hebben vanwege het oorspronkelijke materiaalgebruik een hoge bouwhistorische monumentwaarde.
- In het bijzonder heeft de zandsteenversiering van de oost- en de westgevel uitgevoerd in classicistische stijl naar ontwerp van steenhouwer Jan Gerritsz van Lier uit 1634 een hoge monumentwaarde.
  - De indeling van de gevels met in de oost- en westgevel slechts de poortdoorgang en verder blind uitgevoerd, de blind uitgevoerde noordgevel, alsmede de zuidgevel met toegang en venster, is in hoofdvorm gaaf behouden en heeft een hoge monumentwaarde.
  - De deur in de zuidgevel dateert in de huidige vorm uit circa 1986 en is in uitvoering niet gebaseerd op een historische voorganger. De deur heeft een indifferente monumentwaarde.
  - Het zandstenen kruisvenster op de verdieping dateert uit 1877 en verving een houten drielichtsvenster. Het kruisvenster werd in die tijd historisch gezien juist geacht. Het venster heeft mede vanwege het materiaalgebruik (zandsteen) en de historische context en de inmiddels relatieve ouderdom een hoge monumentwaarde.
  - De zijgevels in de poort zijn gepleisterd. Deze hebben in de loop van de tijd de nodige ingrijpende wijzigingen ondergaan. Oorspronkelijk waren beide ruimten door een open scheiboog met de poortdoorgang verbonden. Deze is later dichtgezet met daarin openingen. Door latere bepleistering is onbekend wat er aan bouwsporen bewaard gebleven is. De gevels hebben voorsnog een hoge monumentwaarde.
  - Het pleisterwerk zelf is recent en heeft een indifferente monumentwaarde.
  - Het gemetselde ribloos kruisgewelf waarmee de poort overdekt is, dateert uit de bouwtijd. In het gewelf zijn blokken natuursteen van hijsgaten bewaard gebleven die deel uitmaakten van het hijsmechanisme van het beweegbare deel van de brug die aan de oostzijde van de poort heeft gelegen. Het gemetselde gewelf - inclusief de hardstenen blokken - heeft een hoge monumentwaarde.
  - Het pleisterwerk daarvan is recent en heeft een indifferente monumentwaarde.

Gevels voetgangspoorten

- De gevels van de voetgangspoorten zijn opgetrokken van baksteen met zandstenen blokken in de omlijsting van de poortdoorgang en van een blind venster erboven. Het metselwerk van de westgevel van het noordelijke poortje kan nog restanten van een zeventiende-eeuws poortje bevatten en de oostgevel van het zuidelijk poortje mogelijk hergebruikte elementen. Deze twee en de andere twee volledig nieuwe gevels zijn naar voorbeeld van het zeventiende-eeuwse poortje vormgegeven. De gevels hebben vanwege het materiaalgebruik, en vormgeving conform het zeventiende-eeuwse voorbeeld een hoge monumentwaarde.
- De beide poorten worden overdekt door een gemetseld dubbel ribloos kruisgewelf op kraagstenen. De gewelven zijn conform oudere voorbeelden elders op het Binnenhof uitgevoerd en hebben vanwege het materiaalgebruik en zorgvuldige detaillering een hoge monumentwaarde.

Dak Grenadierspoort

- Het aan de onderzijde licht geknikte schilddak met aan iedere zijde een kleine dakkapel is in hoofdvorm oorspronkelijk en heeft een hoge monumentwaarde.
- De dakbedekking van leien in Maasdekking is bij restauratie vernieuwd conform bestaand en is kenmerkend voor de bouwtijd en voor een dergelijke monumentale toegangspoort. De dakbedekking heeft een hoge monumentwaarde.
- Kenmerkend is het gebruik van lood als afdekking van hoekkepers en nok van het dak, en als bekleding van de kozijnen van de dakkapellen met trotseerloodjes, waarbij het lood geschilderd is. Het lood als afdekking heeft een hoge monumentwaarde.
- Eveneens kenmerkend is de toepassing van pironen als bekroning van de nok en daken van de dakkapellen en de roevendaken van de luifels van de dakkapellen. Deze elementen en type dakbedekking hebben een hoge monumentwaarde.

Dak voetgangerspoorten

- Beide voetgangerspoorten hebben een eenvoudig afgeplat schilddak waarbij de dakschilden gedekt zijn met leien en het platte deel een zinken roevendak heeft. De dakbedekking sluit aan bij de dakbedekking van het hoofddak. De dakbedekking heeft een hoge monumentwaarde.

Bestrating

- De bestrating van de hoofdpoort in de vorm van kasseien en de schampstenen van graniet hebben een hoge monumentwaarde. Datzelfde geldt ook voor de klinkerbestrating in de voetgangerspoortjes.

Interieur en afwerking

Indeling en constructie

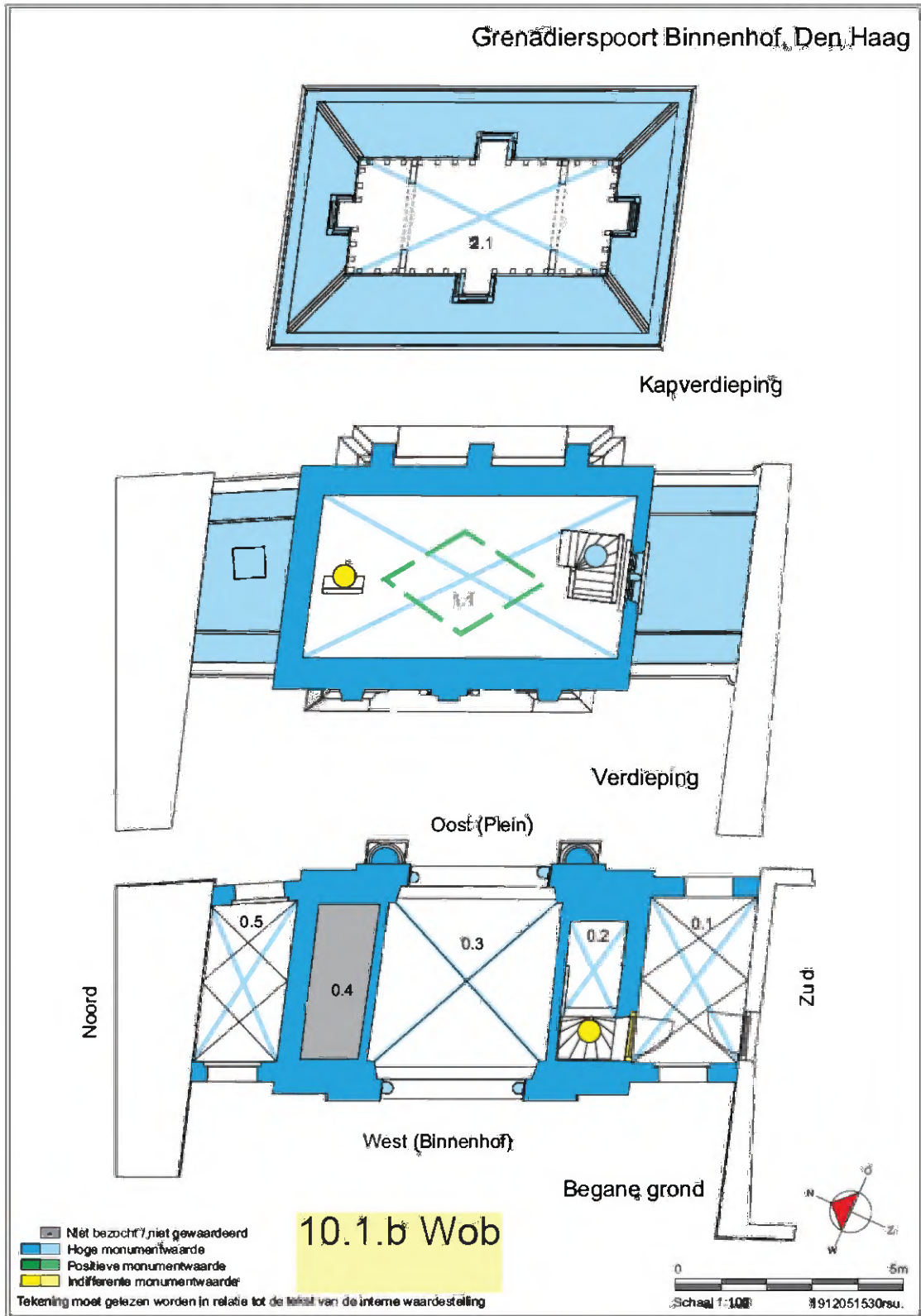
- De Grenadierspoort bestaat op de begane grond uit een brede poortdoorgang overdekt met een ribloos kruisgewelf met aan weerszijde een smalle zijruimte of nis onder een tongewelf. In de zuidelijke zijruimte bevindt zich van oudsher een trap naar de verdieping. Oorspronkelijk stonden deze drie ruimten met scheibogen in open verbinding met elkaar. De scheibogen zijn op enig moment ingevuld met metselwerk, maar de driedeling is gebleven. De verdieping en zolder zijn beide van oudsher één open ruimte zonder verdere indeling. De indeling van de hoofdpoort uit de bouwtijd is behouden en heeft een hoge monumentwaarde.
- De constructie op de begane grond bestaat uit muren en gemetselde gewelven waarbij op de eerste verdieping over de gewelven een tegelvloer in zand is gelegd. De gewelven zijn uit de bouwtijd en hebben een hoge monumentwaarde.
- De tegelvloer is vernieuwd conform bestaand en heeft een positieve monumentwaarde.
- De grenenhouten zoldervloer rust op een enkelvoudige balklaag. De balklaag dateert grotendeels uit de bouwtijd en heeft een hoge monumentwaarde.
- De grenenhouten vloerdelen zijn vernieuwd conform bestaand en hebben een positieve monumentwaarde.
- De trapgatraveling is modern, maar heeft vanwege het materiaalgebruik een positieve monumentwaarde.

- De kapconstructie bestaande uit twee spanten met daarop een nekspant met flieringen, en sporengespannen met aanlangers en rondom een zware muurplaat, is van grenenhout. De kapconstructie dateert grotendeels uit de bouwtijd en heeft een hoge monumentwaarde.
- Het dakbeschot van 31 mm dik grenenhout, mogelijk vernieuwd bij de restauratie in de negentiende eeuw, heeft een hoge monumentwaarde.
- Vernieuwde delen binnen het dakbeschot hebben een positieve monumentwaarde.
- Het behouden restant van de houten trap halverwege vanaf de begane grond, heeft als overblijfsel van een achttiende- of negentiende-eeuwse trap een hoge monumentwaarde.
- Het in staal uitgevoerde onderste deel van de trap en de stalen trap naar zolder zijn recent en louter functioneel. Zij hebben een indifferente monumentwaarde.

Afwerking

- De afwerking van het interieur op de verdieping, wandafwerking en vloerbedekking, is recent (na 1986) en heeft een indifferente monumentwaarde.

Waardestellingsrepresentatietekening Grenadierspoort

WAARDESTELLING UITBREIDING KOLONIËN

Beschermingswijzen

Het Binnenhofcomplex is in 1967 in achttien onderdelen aangewezen als rijksmonument. Anders dan de wel beschermde Grenadierspoort, heeft de Uitbreiding Koloniën geen beschermde status. Beide onderdelen, maken wel net als de rest van het Binnenhofcomplex deel uit van het in 1971 aangewezen (en 1994 aangepaste) beschermde stadsgezicht Centrum 's-Gravenhage.

Cultuurhistorische waardering (contextuele waardestelling)

De 'contextuele' waardering van de Uitbreiding Koloniën is nog niet eerder gemaakt, omdat aan het gebouw als zodanig nog geen monumentale status is toegekend. De contextuele waardestelling luidt:

Algemene cultuurhistorische waarden

De Uitbreiding Koloniën is van algemeen belang als onderdeel van één van de oudste nog functionerende bestuurscentra ter wereld.⁷⁵ Het werd gebouwd als uitbreiding van het Ministerie van Koloniën en passend in de stijl van de architectuur van het Binnenhof. Het heeft algemene waarde vanwege van zijn functie voor het bestuur van de Nederlandse Koloniën. Een functie die na de Tweede Wereldoorlog sterk aan belang verloor. En het heeft algemene waarde als onderkomen van de Duitse bezetter in de Tweede Wereldoorlog.

Ensemblewaarden

De Uitbreiding Koloniën is stedenbouwkundig gezien een belangrijk onderdeel van het Binnenhofcomplex, centraal gelegen in de binnenstad van Den Haag. Het is onderdeel van een gesloten complex waarbij de aandacht vooral aan de binnenzijde is geconcentreerd. De Uitbreiding Koloniën draagt hier in belangrijke aan bij door zijn vorm met twee haakse vleugels, waarvan de buitenzijde de contouren van de Hofgracht volgen. In de binnenhoek bevindt zich een 'torenvormige' entreepartij als stedenbouwkundig element. Het gebouw maakt integraal deel uit van het Binnenhofcomplex dat als geheel als belangrijkste complex van Nederland beschouwd kan worden.

Architectuur- en bouwhistorische waarden

De Uitbreiding Koloniën is architectonisch van waarde als voorbeeld van een door adjunct-rijksbouwmeester H.T. Teeuwisse bewust gekozen traditionele vormgeving waarachter een betonskelet schuilt. Met de vormgeving werd aangesloten op de omringende architectuur van het Binnenhof. Bouwhistorisch van belang is het voor zijn tijd karakteristieke materiaalgebruik, met name de toegepaste bouwkeramiek in de hal van de begane grond en de verdieping. Van bouw- en architectuurhistorisch groot belang is het stucplafond en de schouwpartij in Lodewijk-stijlen in de kamer van de secretaris-generaal afkomstig van een in 1915 gesloopt aangrenzend deel.

⁷⁵ Rijksvastgoedbedrijf, *Renovatie Binnenhof Definitiefdocument*, Den Haag 2017, 16

Gaafheid en zeldzaamheid

Ondanks beperkte latere veranderingen is de Uitbreiding Koloniën zeldzaam als (koloniaal) bestuursgebouw en is als zodanig (samen met het voormalig Ministerie van Koloniën aan het Plein) uniek. Het gebouw is een nieuwbouw uit 1915-1917 in de historische omgeving van het Binnenhof en daarmee sterk verbonden. Als gebouw zelf heeft het, op enkele uitzonderingen na, sinds de bouw geen grote aanpassingen meer ondergaan. In zijn context van het Binnenhof getuigt het van een 'procesmatige gaafheid' en is het van belang als schakel in het geheel aan gebouwen rond het Binnenhof als bestuurlijk centrum van het land.

Monumentwaarden (interne waardestelling)

De 'interne' waardering van het bouwwerk heeft betrekking op (de verschillende onderdelen van) het bouwwerk zelf. De hierbij behorende waardestellingsrepresentatietekeningen zijn niet zonder de tekst te lezen.

Bouwmassa Uitbreiding Koloniën

- De bouwmassa van de uitbreiding van het voormalige ministerie van Koloniën (hier verder Uitbreiding Koloniën genoemd), is tot stand gekomen in 1915-1917. Het haakvormig gebouw is samengesteld uit een zuidelijke en oostelijke vleugel en is gesitueerd in de zuidoostelijke hoek van het Binnenhof. De vleugels bestaan beide uit een souterrain, twee bouwlagen en een zolderverdieping onder een omlopend schilddak. Aan de Binnenhofzijde is in de oksel van beide vleugels een 'torenvormig' hoekpaviljoen opgetrokken waarin zich de oorspronkelijke hoofdingang bevindt. Aan de westzijde van de zuidelijke vleugel bevindt zich een even hoog dwars volume onder een zadeldak. Aan de noordzijde van de oostelijke vleugel is een eenlaags bouwdeel gesitueerd als overgang naar de Grenadierspoort. Als verbinding met het hoofdgebouw (Ministerie van Koloniën) aan het Plein is een poortgebouw met verbindingsgang op de verdieping opgetrokken. Deze in één keer tot stand gekomen bouwmassa is gaaf behouden en heeft als geheel een hoge monumentwaarde.
- Bescheiden latere toevoegingen (jaren 1930) aan deze bouwmassa, zoals de dakkapelstrook aan de zuidzijde, heeft een positieve monumentwaarde.

Exterieur

- De gevels zijn rondom opgetrokken van baksteen in kruisverband. Het metselwerk is gaaf behouden uit de bouwtijd en heeft een hoge monumentwaarde.
- De beeldbepalende in zandsteen uitgevoerde decoraties aan de zichtzijde in de vorm van banden en blokken, en het siermetselwerk aan de achterzijde zijn gaaf behouden uit de bouwtijd en hebben een hoge monumentwaarde.
- Waardevol zijn ook de beide zandstenen reliëfs uit 1917 van Van Lunteren boven het ingangsportaal aan de Binnenhofzijde, en de gevelsteen - met rolwerk en jaartal 1916 - aan de oostzijde.
- De indeling van de gevels is volledig uit de bouwtijd behouden en heeft een hoge monumentwaarde.

- De verschillende vensters in de vorm van kruisvensters of kloostervensters hebben houten kozijnen en op de begane grond aan de zichtzijde halve luiken. De vensters in de belangrijke verkeersruimten zoals het hoofdtrappenhuis en de centrale hal op de begane grond en eerste verdieping zijn voorzien van gebrandschilderd glas-inlood. De overige vensters zijn met blank glas uitgevoerd. De vensters die uit de bouwtijd zijn behouden hebben een hoge monumentwaarde.
- Ook de hoofdingang aan de Binnenhofzijde en de achteringang van het hoofdtrappenhuis aan de oostzijde van de oostelijke vleugel zijn uit de bouwtijd en hebben een hoge monumentwaarde.
- Een indifferente monumentwaarde hebben de in 2007 geplaatste voorzetramen, de hellingbaan naar de hoofdingang en de ingang met hefplatform aan de oostzijde van de oostelijke vleugel.
- De dakbedekking bestaat uit leien in Maasdekking waarbij de nokvorsten en hoekkepers een loden afdekking hebben. De kenmerkende dakbedekking is conform de oorspronkelijke dakbedekking vernieuwd en heeft een hoge monumentwaarde.
- De kleine dakkapellen zijn vormgegeven in navolging van de dakkapellen van het tegenovergelegen Ministerie van Algemene Zaken en die van de zeventiende-eeuwse Grenadierspoort. De dakkapellen met leien dakbedekking en luifelte met zinken roevendak en piron zijn kenmerkend en hebben een hoge monumentwaarde.
- De grote dakkapelstrook aan de zuidzijde is tot stand gebracht bij de herinrichting van een deel van de zolderverdieping. De dakkapelstrook is niet aan de zichtzijde. De vormgeving is in navolging van een bestaande enkele dakkapel aan de zuidzijde. De dakkapelstrook heeft als onderdeel van het veranderde gebruik van de zolder een positieve monumentwaarde.

Constructie

- De constructie van het haakvormig gebouw bestaat uit een gewapend betonskelet en gewapend betonnen vloeren. In de hal op de begane grond en verdieping is een betonnen cassettenconstructie als plafond toegepast. De scheidingswanden in het interieur zijn van baksteen of van een licht materiaal. Zij hebben geen dragende functie. De betonconstructie uit de bouwtijd heeft een hoge monumentwaarde.
- De houten kapconstructie samengesteld uit spanten met kreupele stijlen en geschoorde nokstijlen dateert uit de bouwtijd en is gaaf behouden, zij het dat deze met uitzondering van de kapconstructie boven het hoofdtrappenhuis aan de oostzijde geheel of deels afgetimmerd en wit geschilderd is. De kapconstructie uit de bouwtijd heeft een hoge monumentwaarde.
- De hoofdtrap van beton bekleed met hardsteen dateert uit de bouwtijd en is gaaf behouden. Deze trap heeft evenals de diensttrap van de eerste verdieping naar de tweede verdieping (zolder) die in beton is uitgevoerd en ook uit de bouwtijd dateert een hoge monumentwaarde als onderdeel van de oorspronkelijk aanleg en constructie.
- De aan de noordzijde van de oostelijke vleugel in de jaren 1990 ingebouwde stalen trap met hardhouten treden is kenmerkend voor die periode maar louter functioneel. Deze trap heeft een indifferente monumentwaarde.

Interieur en afwerking

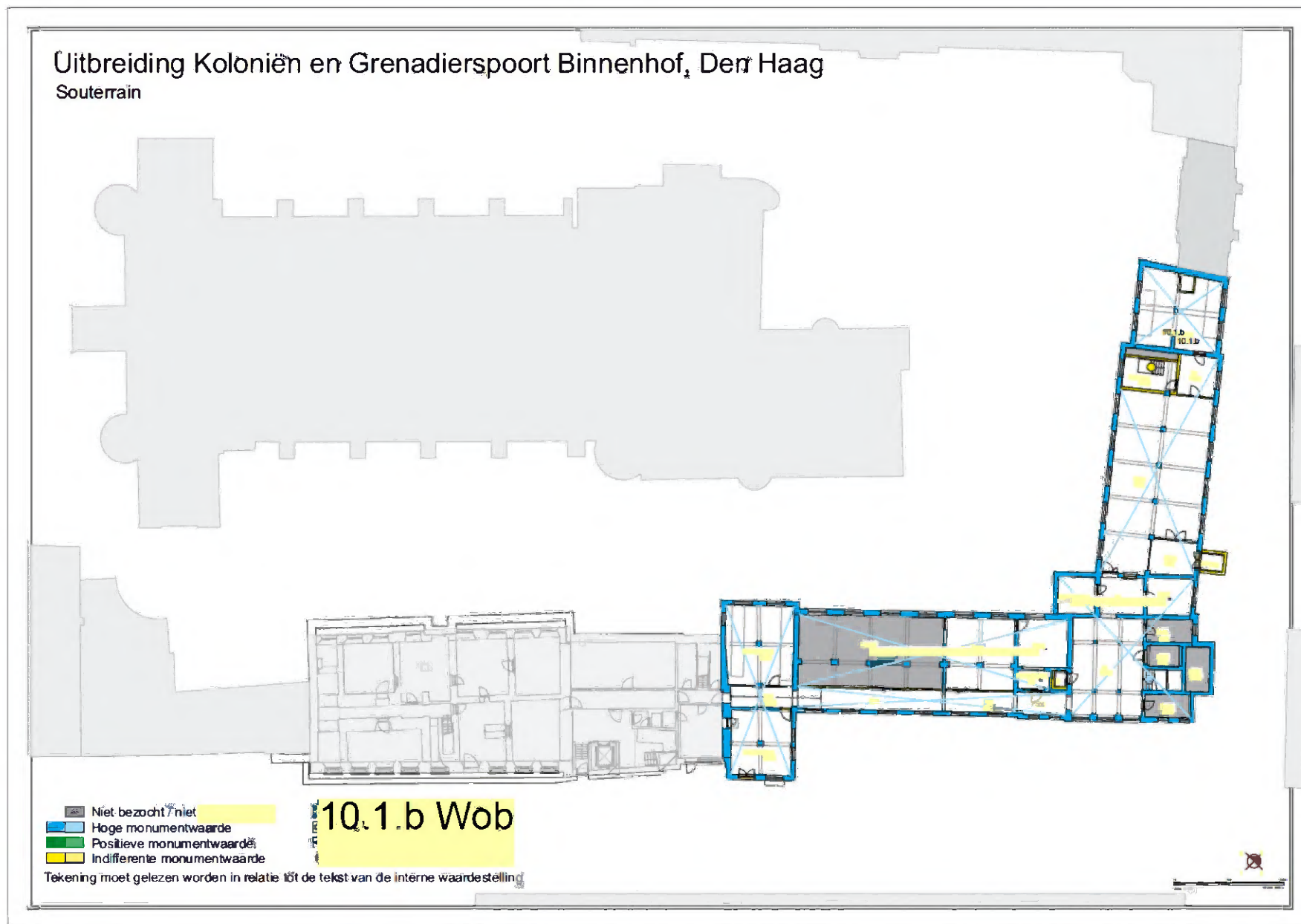
- De indeling van het souterrain, begane grond, eerste en tweede verdieping (zolder) is mede bepaald door de betonnen constructie waarbij scheidingswanden van baksteen of van een licht materiaal zijn toegepast. De indeling voor zover deze uit 1915-1917 (bouwtijd) dateert, heeft een hoge monumentwaarde.
- Indeling en scheidingswanden die behoren tot interne verbouwing uit de jaren 1930 en 1950 en dan wel op de oorspronkelijke plaats in met het oorspronkelijke vergelijkbaar materiaal nieuw zijn opgetrokken hebben een positieve monumentwaarde.
- Indelingen en bijbehorende scheidingswanden die behoren bij interne verbouwingen uit de jaren 1990 zijn weinig bijzonder en hebben een indifferente monumentwaarde.
- In het souterrain bestaat de afwerking van de vloeren in de technische / installatieruimte uit de bouwtijd uit gele tegels met een zwarte tegelrand. Deze tegelvloeren hebben een hoge monumentwaarde.
- In het hoofdtrappenhuis zijn de vloeren van de tussenbordessen in granito uitgevoerd. Deze afwerking uit de bouwtijd heeft een hoge monumentwaarde.
- Een hoge monumentwaarde hebben ook de granitovloeren uit de bouwtijd in de centrale hal op de begane grond/bel-etage en eerste verdieping, in het eerste deel van de gangen in de oostelijke vleugel zowel op de begane grond/bel-etage als op de verdieping, en in de gang in de zuidelijke vleugel op de eerste verdieping.
- Een hoge monumentwaarde hebben de lambrisering uit de bouwtijd, vervaardigd van bouwkeramiek door De Porceleyne Fles uit Delft in grijsblauwe tinten in de centrale hal en het hoofdtrappenhuis met uitzondering van het gedeelte vanuit het souterrain dat in zachtgele tint is uitgevoerd zoals ook in de hierboven genoemde gangdelen waar ook een granitovloer ligt, is toegepast.
- Een hoge monumentwaarde hebben de parketvloer, trap bekleed met Comblanchien kalksteen en de betegelde lambrisering in de gang in het verbindingslid tussen de Uitbreiding en hoofgebouw Koloniën.
- Een hoge monumentwaarde heeft de afwerking uit de bouwtijd van het grote kantoorvertrek in de zuidelijke vleugel (C1.05), te weten een meerkleurige parketvloer, eikenhouten betimmering, wandbespanning en een geornamenteerd stucwerkplafond.
- Een hoge monumentwaarde heeft ook de afwerking van het grote kantoorvertrek op de eerste verdieping in het dwarse volume aan de westzijde van de zuidelijke vleugel (C1.01), te weten het achttiende-eeuwse stucwerkplafond, waartoe bij de bouw de afmeting van het vertrek is afgestemd, en de Rouge Royal marmeren schoorsteenmantel, beide afkomstig van het Kwartier van Albemarle, en voorts een parketvloer en wandbetimmering uit de bouwtijd (1916-1917).
- Een hoge monumentwaarde hebben de teakhouten deuren in de centrale hal op de begane grond/bel-etage en eerste verdieping, en in de gang op de eerste verdieping in de zuidelijke vleugel, de witgeschilderde paneeldeuren en houten lambrisering die uit de bouwtijd dateren en in de verschillende kantoren behouden zijn.
- Een hoge monumentwaarde hebben ook de puien met zijlichten in de gang van de zuidelijke vleugel op de begane grond/bel-etage die mogelijk uit de bouwtijd of uit de jaren 1930 dateren.

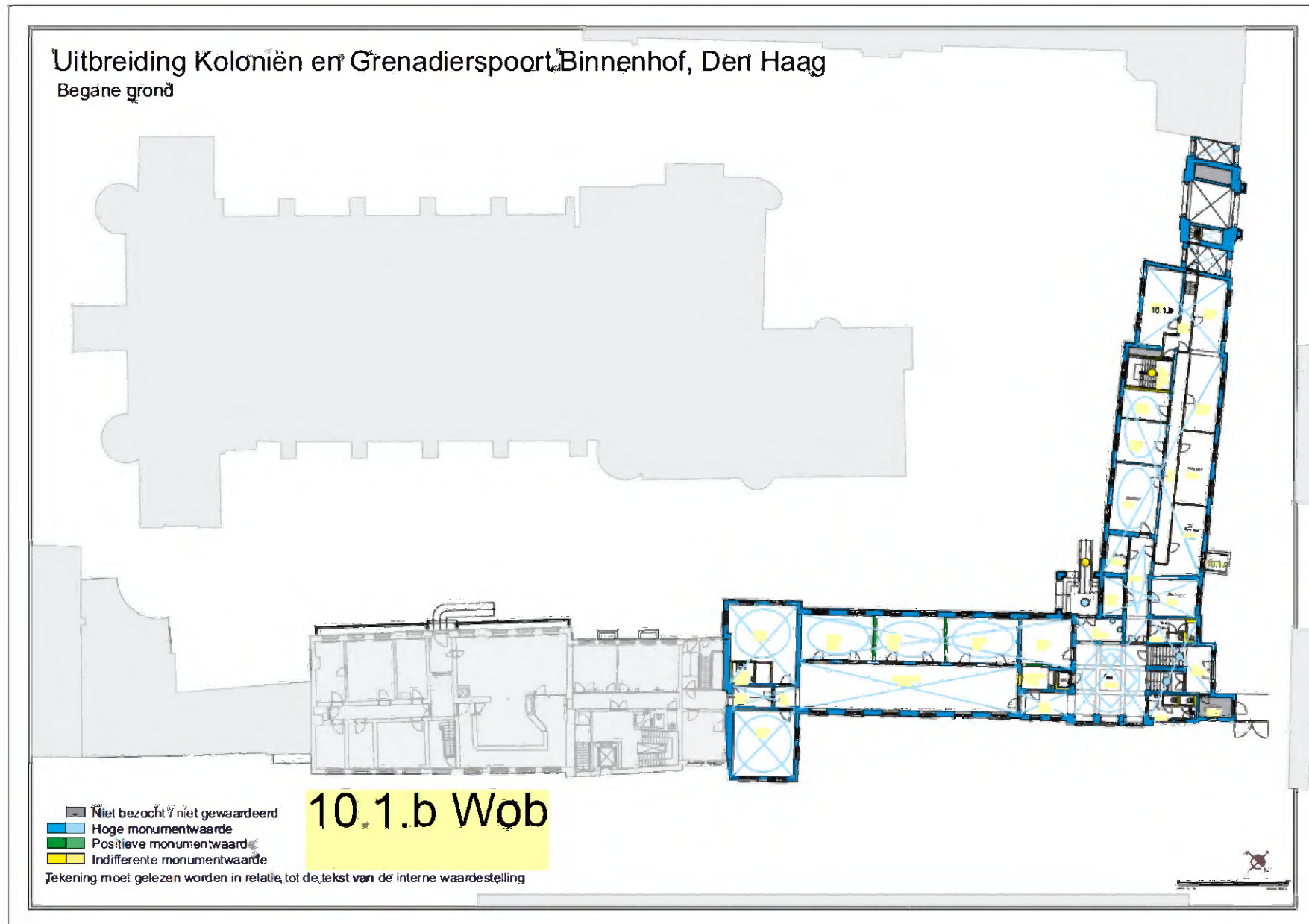
- Een hoge monumentwaarde hebben de sobere stucwerkplafonds uit de bouwtijd die in de verschillende kantoorvertrekken behouden zijn.
- Een indifferente monumentwaarde hebben de moderne vloer-, wand- en plafondafwerking, inclusief de staalplaatbekleding aan de binnenzijde van de deuren van de hoofdingang aan de Binnenhofzijde en de ingang naar het hoofdtrappenhuis aan de oostzijde.

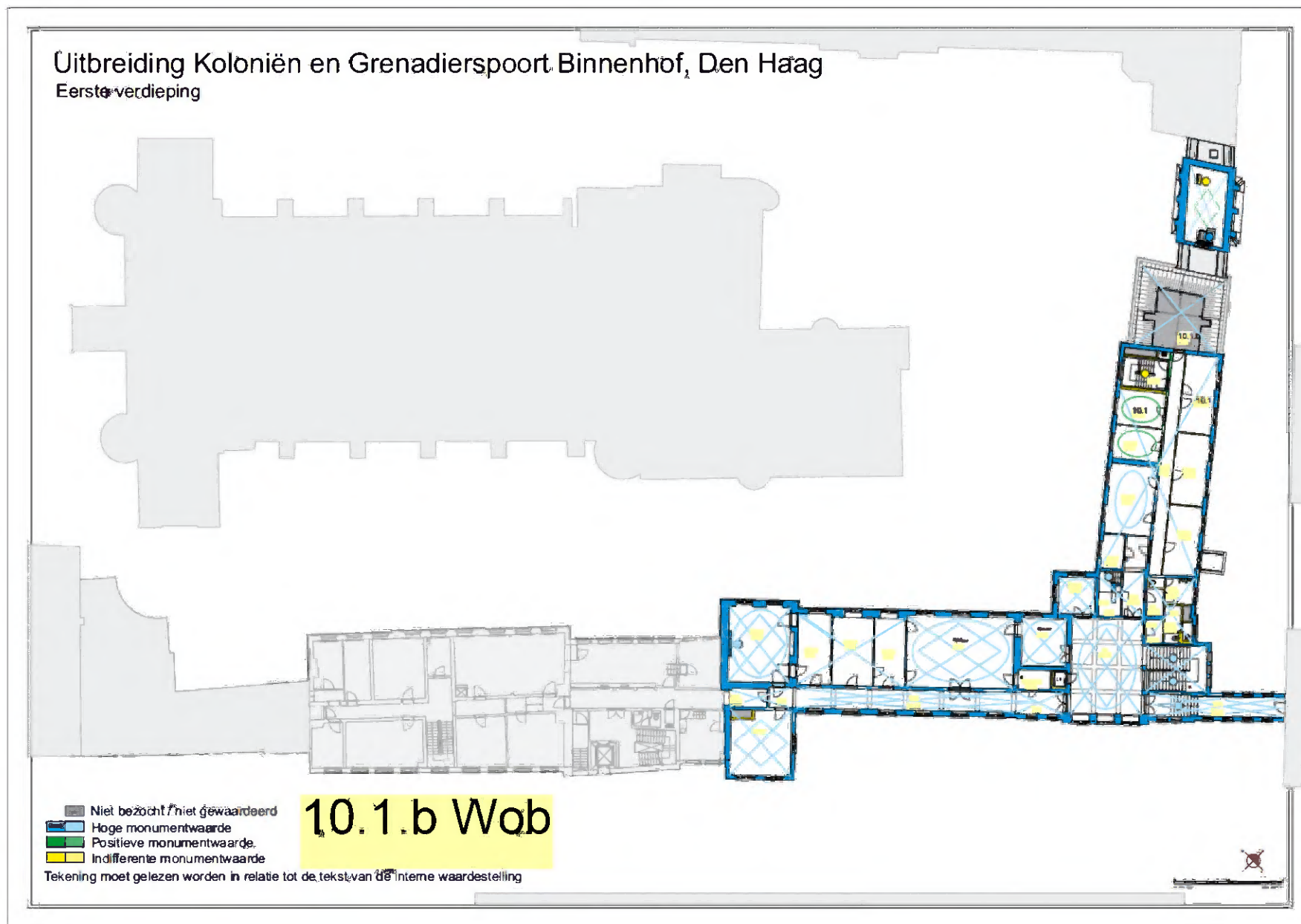
Waardestellingsrepresentatietekeningen Uitbreiding Koloniën

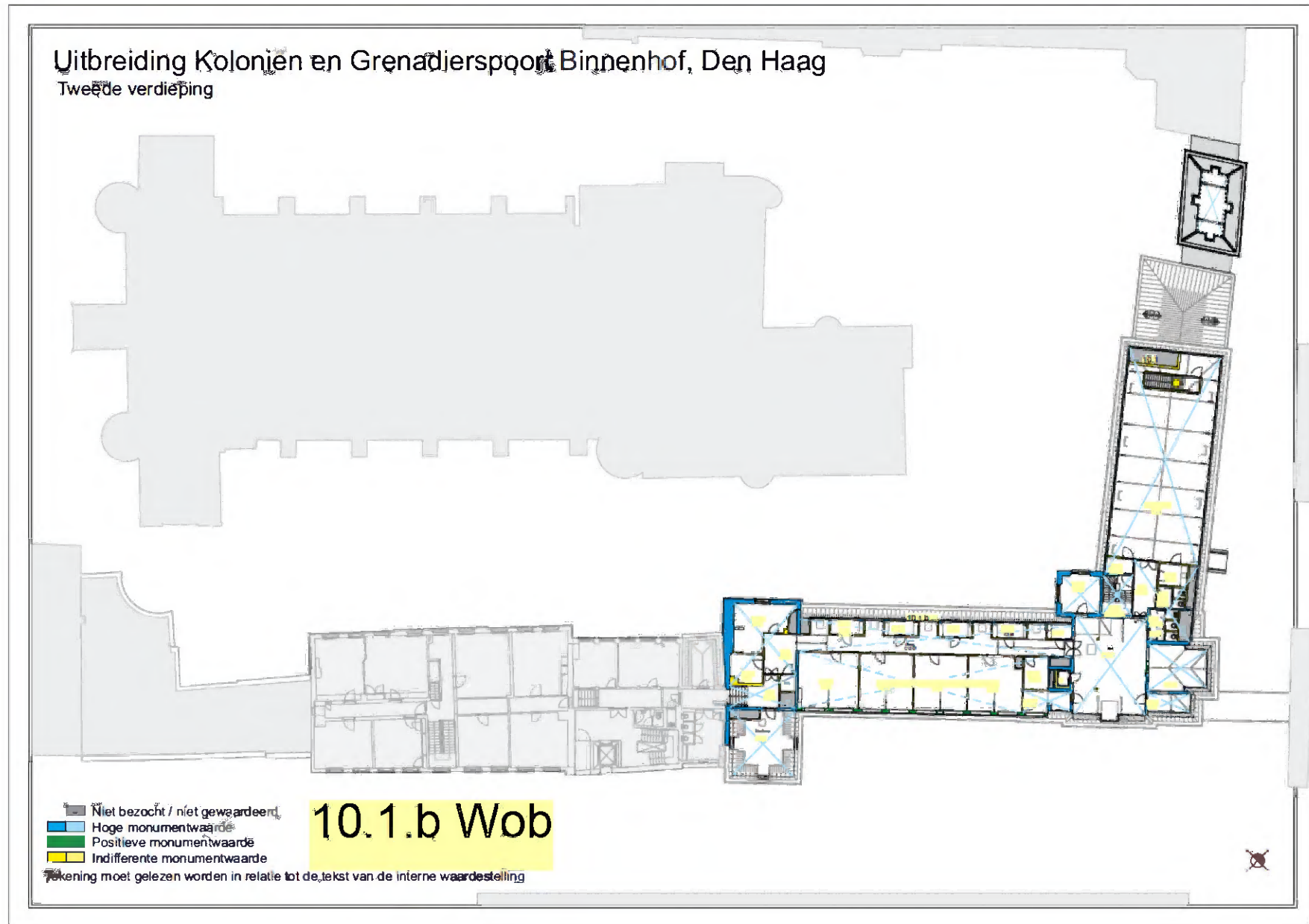
De hierna volgende plattegronden dienen gelezen te worden in combinatie met de tekst van de interne waardestelling.

SAMENVATTING

Het Haagse Binnenhof is één van de oudste bestuurlijke centra die nog als zodanig in gebruik is. Het zuidoostelijke deel daarvan wordt gevormd door een haakse vleugel gelegen tussen de Grafelijke zalen en het nieuwe Tweede Kamercomplex. Dat onderdeel bestaat uit twee delen: een gebouw - Uitbreiding Koloniën genoemd - dat is ontstaan als uitbreiding voor het Ministerie van Koloniën en aan de noordzijde aansluitend daarvan de Grenadierspoort. Het eerstgenoemde deel behoort nu tot het Tweede Kamercomplex. De Grenadierspoort is een zelfstandig bouwdeel onder beheer van het Ministerie van Algemene zaken.

Het oudste deel in de omgrachte zuidoostelijke hoek van het Binnenhof bestond uit een vanaf 1378 in twee fasen gebouwde vleugel. Deze haaks op de Rolzaal staande vleugel stond bekend als de vleugel van Willem van Oostervant. Later verrezen aan de oostzijde in die hoek een aantal middeleeuwse gebouwen waarover weinig bekend is. In 1599 werd aan de zuidzijde van de vleugel van Willem van Oostervant een essaikamer ingericht.

Aan de noordzijde van de Grafelijke zalen liet stadhouder Frederik Hendrik de Nieuwe Weg aanleggen als verbinding tussen zijn Stadhoudelijk Kwartier (in de noordwesthoek) en het nieuw aan te leggen Plein aan de oostzijde. Daartoe kwam in de verbinding van de delen aan de zijde van de Hofvijver met de Grafelijke zalen de Middenpoort tot stand. Tevens kwam aan de oostzijde bij de Hofgracht in 1634 de Grenadierspoort tot stand. Dit nieuwe poortgebouw gaf toegang tot een deftig plein met daarop het Huygenshuis (1637-1877) en het Mauritshuis (1664). De bouw van het Mauritshuis kon pas beginnen nadat de Grenadierspoort gereed was en de smalle oude oostelijke verbinding met het Binnenhof als overbodig kon worden gesloopt. De Grenadierspoort is representatief uitgevoerd in de vorm van een relatief groot gebouw met aan de pleinzijde (net als aan de Stadhouderszijde van de Middenpoort) een rijke zandstenen poortomlijsting met Dorische halfzuilen. Een vereenvoudigde versie daarvan kwam aan de andere kant. De vormgeving van de poort zal teruggaan op het ordeboek van Vignola, met als resultaat een betekenisvolle nieuwe ingang tot het Binnenhof.

De middeleeuwse gebouwen ten oosten van de vleugel van Willem van Oostervant verdwenen in 1645 bij de bouw van een nieuw, vrijwel vierkant gebouw ten behoeve van de Hoge Raad. Tussen de in 1634 gebouwde corps de garde naast de Grenadierspoort en de Grafelijke zalen kwam in de muur aldaar een zandstenen poortje als toegang tot het plein voor de Hoge Raad. Achter de corps de garde bouwde men aan de westzijde het 'houthuis' en het 'wapenhuis' aan de kant van de Hofgracht.

In de loop van de negentiende eeuw werd de onderhoudstoestand van de gebouw steeds slechter en waren er plannen tot sloop van het gehele Binnenhof dan wel delen ervan. In 1859-1862 kwam aan de Pleinzijde het Ministerie van Koloniën tot stand en daarnaast een nieuw gebouw voor de Hoge Raad. Tevens dempte men ook de Hofgracht aan de zuid- en oostzijde. In de periode 1877-1880 toen de noordzijde van het Binnenhof werd aangepakt, volgde de restauratie van de Grenadierspoort waarbij het zuidelijke (en enige) venster op de verdieping werd vernieuwd en de trap gedeeltelijk

werd veranderd. Tussen 1881 en 1924 liep er een tram door de poort. Met de bouw van het Ministerie van Binnenlandse Zaken aan de noordzijde, maakte men werk van het aanleggen van voetgangersdoorgangen aan beide zijden van de Grenadierspoort.

Met het gereedkomen van de nieuwe Hoge Raad aan het Plein, kregen de oude gebouwen op het Binnenhof een nieuwe functie, maar op termijn werden ze niet geschikt genoeg bevonden. Vanaf 1895 volgde sloop van de daar gelegen gebouwen. Op deze plek kwam de Uitbreiding Koloniën, nodig voor het sterk groeiende ministerie aan het Plein. Adjunct-rijksbouwmeester H.T. Teeuwisse maakte een plan dat stilistisch aansloot op het gebouw van Binnenlandse Zaken, eveneens met een betonskelet achter traditioneel vormgegeven gevels. Het nieuwe gebouw, gebouwd 1915-1917, met twee haakse vleugels kreeg een ingang in de binnenhoek en een rijke entree op begane grond en verdieping bekleed met bouwkeramiek van De Porceleynse Fles. Deze fabriek maakte ook de wapenstenen van Suriname en Batavia bij de ingang. Op de verdieping van de zuidelijke vleugel kwam een rijk uitgevoerde vergaderzaal en in de hoek aan de Binnenhofzijde de kamer voor de secretaris-generaal. Deze kamer kreeg de afmetingen van een achttiende-eeuws plafond dat naar hier werd verplaatst. Evenals de schouwpartij in dezelfde kamer zijn beide afkomstig uit het in 1915 gesloopte Kwartier van Albemarle dat tot die tijd aan de westzijde van het Binnenhof stond.

In de Tweede Wereldoorlog kon het ministerie zijn functie niet uitvoeren en werd het onderkomen van de Duitse Sicherheitspolizei en Sicherheitsdienst. Na de oorlog verloor het ministerie definitief zijn functie en werd het onderdeel van het Tweede Kamercomplex waarna er enkele inwendige verbouwingen volgden. In 1971 kreeg het gebouw verbinding met de ernaast gebouwde Schepelvleugel. Ten tijde van de bouw van het nieuwe Tweede Kamergebouw (1985-1992) kwam in de oostvleugel een nieuw (nood) trappenhuis. Kort daarvoor had de Grenadierspoort nieuwe trapdelen en een nieuwe toegangsdeur gekregen.

TREFWOORDEN

Binnenhof, Hoge Raad, Corps de garde, Nieuwe Weg

Grenadierspoort, Uitbreiding Ministerie van Koloniën

1634 (bouw) Grenadierspoort

1915-1917 (nieuwbouw) Uitbreiding Ministerie van Koloniën, H.T. Teeuwisse

ca. 1730 (ingebracht) stucplafond en schouw uit het Kwartier van Albemarle

sinds 1946 onderdeel Tweede Kamercomplex

rond 1997 (verbouwing) vergaderzaal in kapverdieping

Zandstenen reliëfs, J.P.H. van Lunteren

Bouwkeramiek, De Porceleyne Fles

BRONNEN en LITERATUUR

Bronnen

- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), beeldbank
- www.haagsebeeldbank.nl

Literatuur

- Berens, Hetty E.M., *W.N. Rose 1801-1877: Stedenbouw, civiele techniek en architectuur*, Rotterdam 2001.
- Brouwer, H.C., *Concept monumentvisie Binnenhof: De draad als drager van het parelsnoer (werktitel: Van Doolhof naar Labyrint)*, 's-Gravenhage 2012.
- *Beschrijving van de Grafelijke Zalen op het Binnenhof te 's-Gravenhage: In opdracht van den Minister van Waterstaat bewerkt door de Commissie van Advies en uitgegeven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst*, 's-Gravenhage 1907.
- Calkoen, G.G., 'Het Binnenhof van 1247-1747', *Die Haghe, Bijdragen en mededeelingen*, 1902, 35-182.
- Dumas, C., *Haagse stadsgezichten 1550-1800: Topografische schilderijen van het Haags Historisch Museum*, Zwolle/Den Haag 1991.
- Forssman, Erik, *Dorisch, Jonisch, Korintisch: Studien über den Gebrauch der Säulenordnungen in der Architektur des 16.-18. Jahrhunderts*, Stockholm etc. 1961.
- Graaff, Bob de, 'Kalm te midden van woedende golven'; *Het ministerie van Koloniën en zijn taakomgeving 1912-1940*, Den Haag 1997.
- Haagen, J.K. van der, 'Het Plein, Huygens en Frederik Hendrik', *Jaarboek Die Haghe*, 1928-1929, 6-38.
- **10.2.e Wob** *Interieurs van het Binnenhof: Verscholeerd erfgoed in beeld*, Den Haag 2018.
- **10.2.e Wob**, *Demarcatierapport Binnenhofcomplex: Tweede kamer der Staten-Generaal: Gebouw B & C: Bouwgeschiedenis*, Utrecht 2011a [De Fabryck].
- **10.2.e Wob** *Demarcatierapport Binnenhofcomplex: Tweede kamer der Staten-Generaal: Gebouw B & C: Fotoruimteboek*, Utrecht 2011b [De Fabryck].
- Heijenbrok, J.H. & G.H.P. Steenmeijer, 'Een kwestie van integratie: De gebouwen van het ministerie van Algemene Zaken vanaf ongeveer 1600', in: Te Velde & Smit 2011, 233-254 (2011c)
- Heijenbrok, J.H. & G.H.P. Steenmeijer, *Demarcatierapport Binnenhofcomplex: Ministerie van Algemene Zaken, Middenpoort en Grenadierspoort: Bouwgeschiedenis*, Utrecht 2012a [De Fabryck].

- Heijnenbrok, J.H. & G.H.P. Steenmeijer, *Demarcatierapport Binnenhofcomplex: Ministerie van Algemene Zaken, Middenpoort en Grenadierspoort: Fotoruimteboek*, Utrecht 2012b [De Fabryck].
- Heijnenbrok, J.H. & G.H.P. Steenmeijer, *Demarcatierapport Binnenhofcomplex: Tweede Kamer der Staten-Generaal: Gebouw K: Voormalig Ministerie van Koloniën, Bouwgeschiedenis*, Utrecht 2012c [De Fabryck].
- Huisken, Jacobine, Koen Ottenheim & Gary Schwartz (red.), *Jacob van Campen: Het klassieke ideaal in de Gouden Eeuw*, Amsterdam 1995.
- Janssen, J.F.G. & P. Avidar, *Nieuw- en verbouw Tweede Kamer der Staten-Generaal*, Eindhoven 1993 (College dictaat Faculteit Bouwkunde Technische Universiteit Eindhoven).
- Koopmans, Botine & Dick Valentijn, *Een hechte verbintenis: Beelden en architectuur in Den Haag*, Den Haag 2001.

- 10.1.b Wob

- Ottenheim, Koen, Paul Rosenberg & Niek Smit, *Hendrick de Keyser Architectuur Moderna: Moderne bouwkunst in Amsterdam 1600-1625*, Amsterdam 2008.
- Peet, Corjan van der & Guido Steenmeijer (red.), *De Rijksbouwmeesters: Twee eeuwen architectuur van de Rijksgebouwendienst en zijn voorlopers*, Rotterdam 1995.
- Pelt, R.J van & M.E. Tiethoff-Spliethoff (red.), *Het Binnenhof: Van grafelijke residentie tot regeringscentrum*, Dieren 1984.
- 10.2e WOB, *Objectvisie Binnenhof: Monumentale waarden: Architectonische kwaliteit*, 's-Gravenhage 2015.
- Rijksvastgoedbedrijf, *Renovatie Binnenhof Definitiedocument*, Den Haag 2017.
- Schuppen, Steven van, *Historische atlas van Den Haag: Van Hofvijver tot Hofsteden*, Amsterdam 2006.
- Stenvert, Ronald, *Constructing the Past: Computer-Assisted Architectural-Historical Research: The application of image-processing using the computer and Computer-Aided Design for the study of the urban environment, illustrated by the use of treatises in seventeenth-century architecture*, Utrecht 1991 (diss.).
- Stenvert, Ronald, *Biografie van de Baksteen 1850-2000*, Amersfoort/Zwolle 2012.

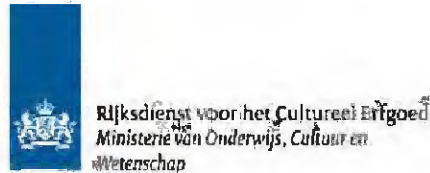
- 10.1.b Wob

- 10.1.b Wob

- Stenvert, Ronald, Chris Kolman, Saskia van Ginkel-Meester, Elisabeth Stades-Vischer & Sabine Broekhoven, *Monumenten in Nederland: Zuid-Holland*, Zeist/Zwolle 2004.

- Terwen, J.J. & K.A. Ottenheym, *Pieter Post (1608-1669) Architect*, Zutphen 1993.
- Velde, Henk te & Diederik Smit (red.), *Van Torentje tot Trêveszaal, De geschiedenis van de noordzijde van het Binnenhof*, Den Haag 2011.
- = Vignola, Jacques Barozzio de, *Regel Van de vijf Ordens der Architecture*, door I.B. van Vignola: *Oversien, vermeerdert, ende uyt het groot in 't klein gebracht door Mr. Muet*, Amsterdam s.a. [1643?].

BIJLAGE Redengevende omschrijving rijksmonument Grenadierspoort

Monumentnummer*: **17468**

Smallepolder
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 21
F 033 421 77 99
E info@cultureelerfgoed.nl

Status: **Rijksmonument**
Inschrijving register*: **11 januari 1967**
Kadaster.deel/nr: **367/11**

Woonplaats*	Gemeente*	Provincie*			
S-Gravenhage	S-Gravenhage	Zuid-Holland			
Locatienaam	Locatieomschrijving				
S-Gravenhage	Mauritspoort a/h Binnenhof				
Kadastrale gemeente*	Sectie*	Kad. object*	Appartement	Grondperceel*	
S-GRAVENHAGE F	F	1989			

Rijksmonumentomschrijving**

MAURITS- OF GRENADIERSPOORT van de 1634, sileijck bouwwerk van baksteen met forse zandstenen omlijstingen, van algemeen belang wegens bijzondere oudheidkundige en historische waarde.

Hoofdcategorie	Subcategorie	Functie
Verdedigingswerken en militaire gebouwen	Fort, vesting en onderdeelen	Poort

* Dit gegeven is afkomstig van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de kaart van het rijksmonument
Datum van bewerken: 19-November 2019.

COLOFON

Foto omslag: De hoek met de ingang van het gebouw Uitbreiding Koloniën, gezien naar het oosten.

**Uitbreiding Koloniën & Grenadierspoort,
Binnenhof, Den Haag**

Cultuurhistorisch onderzoek met waardestelling

Auteurs: 10.2.e

Datum: december 2019 / mei 2020

Opdrachtgever: Rijksvastgoedbedrijf, Den Haag

Redactie: 10.2.e

Vormgeving: 10.2.e

Projectnummer: 866

Uitvoering: BBA, Bureau voor Bouwhistorie
en Architectuurgeschiedenis v.o.f.
Vondellaan 102
3521 GH Utrecht
10.2.e
10.2.e
www.bouwhistorienederland.nl
KvK Utrecht nr. 30129646

© Niets uit dit rapport mag worden veeleevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteurs.